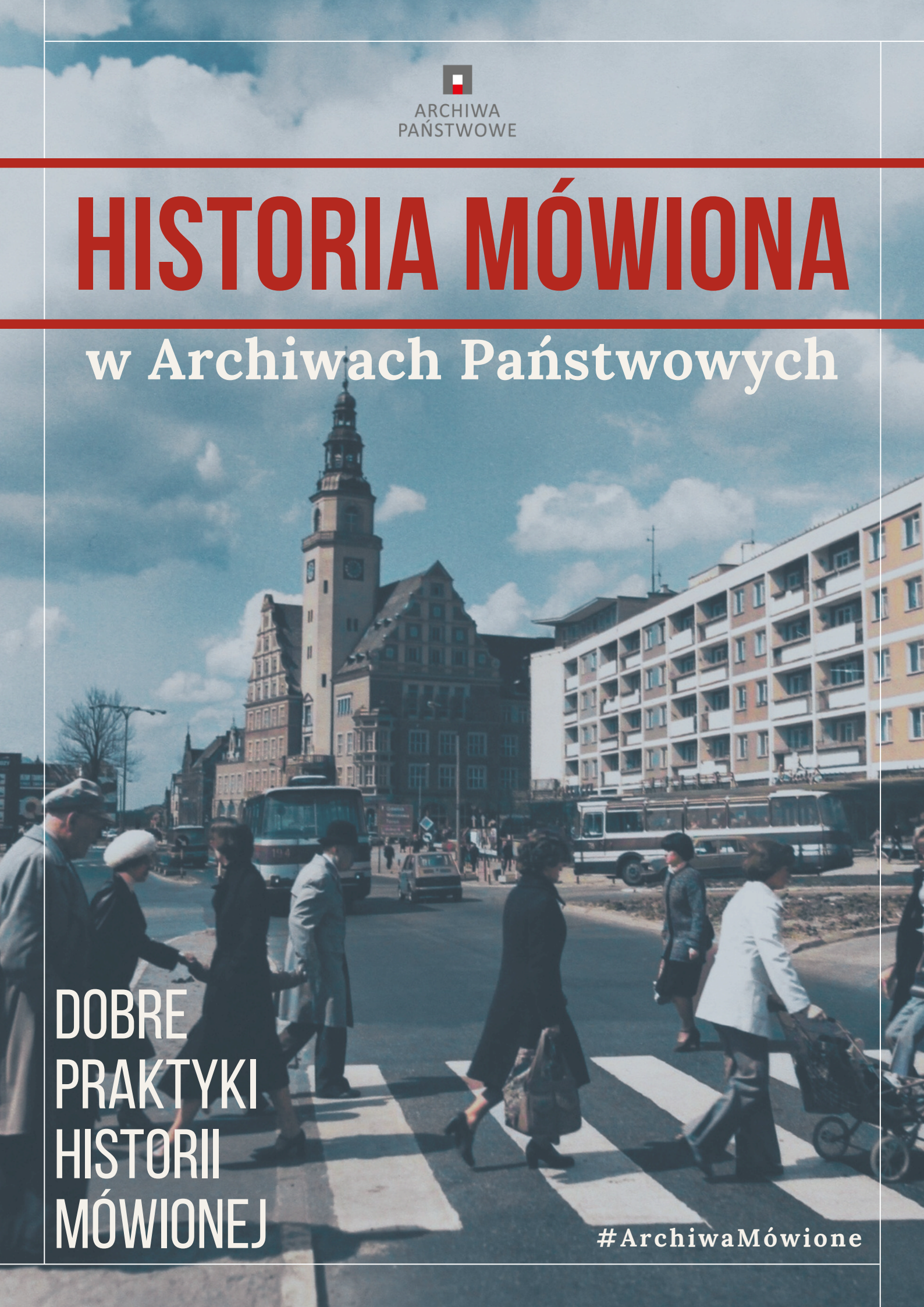

HISTORIA MÓWIONA

w Archiwach Państwowych

DOBRE
PRAKTYKI
HISTORII
MÓWIONEJ

#ArchiwaMówione

Oddajemy w ręce Archiwistek i Archiwistów Państwowych zbiór dobrych praktyk historii mówionej – przewodnik, który jest efektem wspólnej pracy, wymiany doświadczeń i refleksji nad miejscem relacji ustnych w zasobie archiwalnym. Powstał on jako rezultat czterech spotkań warsztatowych, które nie tylko wzmocniły kompetencje archiwistów w zakresie rejestrowania, opracowywania i udostępniania nagrań historii mówionej, lecz także stały się przestrzenią realnej integracji środowisk archiwistów państwowych i praktyków historii mówionej.

Historia mówiona przypomina nam w sposób szczególny, że historia – jako nauka o dziejach – jest przede wszystkim nauką o człowieku. Zarejestrowane opowieści, wspomnienia i refleksje świadków wydarzeń są nie tylko uzupełnieniem dokumentów i fotografii, ale autonomicznym i niezwykle cennym świadectwem ludzkiego doświadczenia. Dlatego tak ważne jest, aby o te relacje dbać: zabezpieczać je, opracowywać z należytą starannością i udostępniać w sposób odpowiedzialny.

Jako archiwiści jesteśmy strażnikami pamięci – tej zapisanej, ale również tej wyrażonej w ludzkich głosach i opowieściach. Jesteśmy odpowiedzialni również za to, by historia opowiedziana nie zniknęła wraz z jej świadkami, lecz znalazła trwałe miejsce w zasobie archiwalnym i mogła służyć kolejnym pokoleniom badaczy i odbiorców. Mamy nadzieję, że niniejszy przewodnik stanie się praktycznym wsparciem w tej pracy i zachętą do dalszego rozwijania historii mówionej w Archiwach Państwowych.

Zespół projektowy:

Ewelina, Danusia, Agnieszka, Kasia, Marta,
Iwona, Alina, Justyna, Ania, Jarek, Karol,
Maciek i Tomek.

SPISTREŚCI

4 ZESPÓŁ PROJEKTOWY

5 KORZENIE

12 WSTĘP

15 SPOTKANIE

24 PO NAGRANIU

33 UDOSTĘPNIANIE

36 PAMIĘĆ

48 DODATKI

54 PRZYDATNE PUBLIKACJE

Projekt *Pamięć dla przyszłości. Historia mówiona w Archiwach Państwowych* zatwierdzony przez Komitet Sterujący 24 lipca 2024 r., uchwałą nr 24/2024 jest zgodny z obowiązującą "Strategią rozwoju Archiwów Państwowych na lata 2021-2030".

CEL STRATEGICZNY

Dziedzictwo archiwalne. Narodowy zasób archiwalny jako szeroko rozpoznawalna, powszechnie dostępna i ważna część dziedzictwa kulturowego oraz dóbr kultury.

CEL OPERACYJNY

Archiwa Państwowe w synergii z otoczeniem społecznym. Rozwijanie współpracy z instytucjami z obszaru nauki i kształcenia, edukacji i kultury oraz instytucjami społecznymi.

PROJEKT REALIZOWALI

Lider projektu:

prof. dr hab. Norbert Kasperek (AP Olsztyn)

Kierownik projektu:

Ewelina Gołębiowska (AP Olsztyn)

Zespół:

Katarzyna Włodarczyk (AP Olsztyn)

dr Marta Dolna (AP Olsztyn)

Iwona Klonowska (AP Olsztyn)

dr Karol Maciejko (AP Olsztyn)

Justyna Sowińska (AP Opole)

Agnieszka Konstankiewicz (AP Lublin)

Anna Kandybowicz (AP Szczecin)

dr Alina Zavadzka (AP Białystok)

Danuta Płókarz (AP Wrocław)

Jarosław Stryjek (AP Warszawa)

dr Maciej Hubka (AP Piotrków Trybunalski)

dr Tomasz Matuszak (AP Piotrków Trybunalski)

FOTOGRAFIE

Zasób Archiwum Państwowego w Olsztynie, Lublinie, Piotrkowie Trybunalskim i we Wrocławiu

PROJEKT MIKROPORTKA

Łukasz Tomasz Matuszak

KORZENIE

CZYM JEST HISTORIA MÓWIONA?

WPROWADZENIE

Historia mówiona, jako forma pracy z opowieściami świadków historii, może wydawać się intuicyjna: „to po prostu rozmowa z kimś, kto coś pamięta”.

Jednak w praktyce archiwalnej i badawczej ta intuicja nie wystarcza. Aby świadomie dokumentować, porządkować i udostępniać relacje ustne, potrzebujemy jasnego zrozumienia, czym historia mówiona jest – a czym nie jest. W ostatnich dekadach pojęcie historii mówionej stało się popularne, ale też rozciągnięte – nierzadko bywa mylone z reportażem, wywiadem dziennikarskim, czy wspomnieniami pisanymi, a nawet z nagraniem przypadkowej rozmowy. **Kiedy zatem możemy mówić, że coś jest historią mówioną?**

NA CZYM POLEGA HISTORIA MÓWIONA?

Na dzisiejszy kształt definicji wpłynęły również postęp technologiczny oraz zmiany społeczno-polityczne, szczególnie w Stanach Zjednoczonych. Praktycznym efektem tych procesów są dokumenty określające standardy historii mówionej, tworzone od 1968 roku przez amerykańskich badaczy zrzeszonych w Oral History Association – najstarszym na świecie zawodowym stowarzyszeniu praktyków historii mówionej. Obecnie najważniejszym takim dokumentem jest przewodnik zatytułowany *Principles for Oral History and Best Practices*, którego aktualna wersja pochodzi z 2009 roku.

Zgodnie z tymi wytycznymi:

historia mówiona to rejestrowany i utrwalony na dowolnym nośniku audio lub wideo wywiad narracyjny, skupiony na indywidualnych wspomnieniach osoby opowiadającej¹. Bezpośrednim rezultatem spotkania jest nagranie (źródło historyczne/materiał badawczy) nieograniczone czasowo, z zapisem doświadczenia i refleksji nad nim, do którego rozmówca posiada pełnię praw autorskich.

DEFINICJA

¹ Osoba opowiadająca w historii mówionej bywa nazywana informatorem, świadkiem historii, narratorem lub narratorem/rozmówcą.

CO NIE JEST HISTORIĄ MÓWIONĄ?

Krótko mówiąc, historia mówiona to nie tylko „rozmowa o przeszłości”, ale szczególny proces, w którym uczestniczą świadomy rozmówca i odpowiedzialny rejestrator. To, co powstaje, jest pełnoprawnym źródłem historycznym – osobistym, subiektywnym i cennym, o ile spełnia podstawowe standardy tej metody.

Reasumując, aby nagranie stało się pełnoprawną relacją historii mówionej, nie wystarczy sama rozmowa o przeszłości. Konieczne jest przestrzeganie kilku podstawowych zasad, które decydują o jakości i wiarygodności materiału:

- rozmowa powinna być zaplanowana i przeprowadzona przez osobę wyszkoloną i świadomą zasad nagrywania (nie jest to więc spontaniczna rozmowa przy herbacie – choć może mieć kameralny charakter),
- musi zostać utrwalona w formie nagrania audio lub wideo, tak aby możliwe było jej przechowanie, opracowanie i ponowne wykorzystanie,
- konieczne jest poszanowanie kontekstu rozmowy – ważne, kim jest rozmówca, kto zadaje pytania, w jakich warunkach powstaje wywiad i jaki ma cel,
- rozmówca musi wyrazić świadomą i dobrowolną zgodę na nagranie oraz jego późniejsze wykorzystanie.

Historią mówioną nie są:

- ✗ **luźno zasłyszane opowieści, wspomnienia czy anegdoty rodzinne** przekazywane bez nagrania oraz świadomego procesu (np. *co moja babcia robiła w dzieciństwie?*),
- ✗ **własne (subiektywne) komentarze**, interpretacje wydarzeń historycznych czy ogólne sądy, które nie wynikają z osobistego doświadczenia,
- ✗ **opowieści o cudzych wspomnieniach**, np. gdy historyk w audycji opowiada o badanych wydarzeniach, ale sam w nich nie uczestniczył,
- ✗ **relacje odczytywane z wcześniej przygotowanego tekstu** zamiast swobodnej narracji,
- ✗ **przypadki, gdy rozmowa została nagrana bez zgody lub świadomości rozmówcy** albo z pominięciem etycznych zasad dokumentowania.

POCZĄTKI

1942

Jako pierwszy termin oral history spopularyzował Joe Gould, który w latach 30. XX w. rozpoczął wędrowkę po Nowym Jorku, przekonując, że spisuje monumentalne dzieło *Oral History of Our Times*. Opublikowany w „New Yorker” w 1942 roku artykuł rozślawił zarówno jego samego, jak i sam termin oral history. Jak się później okazało jego rzekome dzieło nigdy nie powstało – była to mistyfikacja, którą zdemaskowano dopiero w 1964 roku.

1945-1946

Pierwsze nagrania wspomnień ofiar II wojny światowej i Holocaustu pod auspicjami wojsk alianckich; projekt „Voices of the Holocaust” autorstwa Davida Badera, składał się ze 130 wywiadów z ocalonymi z różnych krajów Europy (zredagowanych i wydanych drukiem w 1949 roku pod tytułem: *Did Not Interview the Dead*).

1948

Za ojca historii mówionej uważa się amerykańskiego historyka Allana Nevinsa z Columbia University w Nowym Jorku, który przygotowując biografię prezydenta Grovera Clevelanda w 1948 roku nagrał osoby z jego otoczenia (głównie przedstawiciele amerykańskich elit); zainicjował także powołanie Columbia Oral History Research Office w Nowym Jorku (Columbia University Center for Oral History to zbiór ok. 10 tysięcy wywiadów z politykami, biznesmenami i intelektualistami).

LATA 60. I 70.

Intensywny rozwój projektów historii mówionej w kręgu kultury anglosaskiej, których głównym celem było dokumentowanie historii grup dotychczas wykluczonych lub słabo reprezentowanych (*history from below*).

1966

Powołanie Oral History Association w USA.

LATA 70.

„Skok” technologiczny: powstają kolekcje nagrań wideo, m. in. *The Fortunoff Video Archive for Holocaust Testimonies* (w 1979 roku, nagrano 4400 relacji w USA, Ameryce Południowej, Europie i Izraelu).

* Visual History Archive powstało z inicjatywy Stevena Spielberga, którego – według przekazów – poruszyły spontaniczne rozmowy ze starszymi osobami, które obserwując wyreżyserowane sceny wojny i okupacji opowiadały mu własną historię życia, dziwiąc się, że to film ma oddać prawdę o tych czasach, podczas gdy świadkowie tych wydarzeń nadal żyją. Sytuacja ta uświadomiła Spielbergowi potrzebę utrwalenia ich relacji, zanim znikną. Tak narodziła się w 1994 roku w Los Angeles Fundacja Zapisu Historii Ocalałych z Shoah (Survivors of the Shoah Visual History Foundation), która w ciągu pięciu lat zebrała 52 tysiące wywiadów z ocalałymi z Holocaustu w 56 krajach i 32 językach (120 tysięcy godzin nagrań zarejestrowanych na kasetach VHS). W 2006 roku kolekcja trafiła do Uniwersytetu Południowej Kalifornii, przyjmując nazwę Instytutu Historii Wizualnej i Edukacji Fundacji Shoah USC (USC Shoah Foundation Institute for Visual History and Education).

ROZWÓJ HISTORII MÓWIONEJ W POLSCE

1994

Zainicjowanie nagrań w ramach tzw. Archiwum Spielberga (ponad 52 tysiące nagrań z ocalałymi, w tym 1500 w języku polskim); historia Visual History Archive (VHA)* zaczęła się w Polsce na początku lat 90. kiedy to Steven Spielberg realizował w Krakowie zdjęcia do filmu pt. *Lista Schindlera*.

1994

W Wielkiej Brytanii powstaje Oral History Society.

1975

Paul Thompson publikuje *The Edwardians. The Remaking of British Society*, opartą na 537 wywiadach reprezentatywnych dla społeczeństwa brytyjskiego.

1975

Paul Thompson publikuje *The Voice of the Past. Oral History*, jedno z najważniejszych opracowań historii mówionej (wyd. polskie: *Głos Przeszłości. Wprowadzenie do historii mówionej*, 2021).

1996

Powstaje International Oral History Association (IOHA) – międzynarodowe forum badaczy historii mówionej.

LATA 30.

Próby nagrywania wspomnień uczestników walk o niepodległość Polski, organizowane przez Instytut Badania Najnowszej Historii Polski im. Józefa Piłsudskiego we współpracy z Polskim Radiem (nagrania nie zachowały się, dostępne są jedynie ich stenogramy).

1918-1952

Konkursy pamiątkarskie w okresie dwudziestolecia międzywojennego i PRL.

LATA 60. I 70.

Badania dotyczące II wojny światowej w okresie PRL – m.in. prof. Tomasz Strzembosz: zebrał 200 relacji uczestników walki konspiracyjnej w szeregach AK i innych organizacji.

2024-2026

Realizacja projektu strategicznego *Pamięć dla przyszłości. Historia mówiona w Archiwach Państwowych* w sieci Archiwów Państwowych: wzmocnienie kompetencji archiwistów w zakresie pozyskiwania, opracowywania, zabezpieczania i udostępniania relacji historii mówionej oraz budowanie trwałej pozycji archiwów państwowych jako strategicznego, zaufanego partnera środowiska oralistycznego (trwale i profesjonalne zaplecze instytucjonalne dla gromadzenia i ochrony nagrań świadków historii).

LATA 60., 70. I 80.

- Historia ruchu robotniczego badana przez historyków partyjnych - w ramach Zakładu Historii Partii przy KC PZPR (później jako WHP, CA KC PZPR).
- Nagrania Polskiego Radia (ale też Radia Wolna Europa poza granicami kraju).
- Relacje zbierane przez miejsca pamięci na terenach byłych obozów koncentracyjnych.
- Materiały pozyskiwane na potrzeby badań socjologicznych i etnograficznych.

1987

Zainicjowanie nagrań jako części kolekcji Archiwum Wschodniego prowadzonego przez środowisko związane z podziemnym pismem „KARTA”.

OD 1990

- Projekty dokumentacyjne historii mówionej prowadzone przez archiwa społeczne: od początku lat 90. do dzisiaj.
- Projekty przy muzeach (Muzeum Powstania Warszawskiego, Muzeum Warszawskiej Pragi, Muzeum Historii Żydów Polskich POLIN).
- Projekty akademickie (głównie Instytut Socjologii Uniwersytetu Warszawskiego).
- Projekty prowadzone przy instytucjach samorządowych (Ośrodek Pamięć i Przyszłość/Centrum Zajeżdźnia we Wrocławiu, Ośrodek Brama Grodzka/Teatr NN, Dom Spotkań z Historią).

2009

Powołanie Polskiego Towarzystwa Historii Mówionej (PTHM).

CECHY CHARAKTERYSTYCZNE HISTORII MÓWIONEJ

REJESTRACJA DŹWIĘKU I OBRAZU

Osobiste doświadczenie przeszłości

Historia mówiona opiera się na subiektywnych wspomnieniach i doświadczeniach jednostki. Nie chodzi w niej o „obiektywną prawdę”, lecz o to, jak dana osoba zapamiętała wydarzenia, jak je przeżyła i jak dziś o nich opowiada. Taka perspektywa jest cenna, ponieważ odsłania emocje, konteksty codziennego życia i punkty widzenia, które nie są obecne w oficjalnych źródłach.

Dialogiczna forma wywiadu

Historia mówiona powstaje w rozmowie – to interakcja między rozmówcą, a prowadzącym wywiad. Pytania, styl rozmowy, sposób słuchania – wszystko to wpływa na to, co i jak zostanie opowiedziane. To sprawia, że wywiad historii mówionej nie jest tylko „wypowiedzią”, ale współtworzoną narracją, która powstaje tu i teraz.

Świadome przygotowanie i celowość

Wywiady historii mówionej są poprzedzone przemyślanym przygotowaniem:

- wybór rozmówcy nie jest przypadkowy – jest on świadkiem określonych wydarzeń lub procesów społecznych,
- pytania są często planowane, a sam wywiad ma cel badawczy, dokumentacyjny lub edukacyjny,
- prowadzący wywiad powinien być przeszkolony lub świadomy zasad prowadzenia tego typu rozmów.

Wspólną cechą wszystkich projektów historii mówionej jest rejestrowanie rozmowy w formie audio i/lub wideo. Rejestracja ta:

- pozwala zachować brzmienie głosu, ton, emocje, pauzy – elementy, których nie odda sama transkrypcja,
- służy późniejszemu opracowaniu i udostępnieniu nagrania,
- stanowi część zbioru archiwalnego.

WSTEP

PRZYGOTOWANIE DO WYWIADU

JAK ZNALEŹĆ ROZMÓWCĘ?

Pierwszym i bardzo ważnym krokiem w realizacji projektu historii mówionej jest znalezienie odpowiedniego rozmówcy – świadka historii, który zechce podzielić się swoimi wspomnieniami. Najlepiej rozpocząć poszukiwania od własnego otoczenia. Dobrym punktem wyjścia jest **rozmowa z członkami rodziny**. Babcia, dziadek, ciocia czy wujek mogą okazać się skarbnicą wiedzy o przeszłości. Warto również zapytać najbliższych, czy nie znają kogoś, kto przeżył ważne wydarzenia historyczne i mógłby o nich opowiedzieć.

Kolejnym krokiem może być rozmowa ze **znajomymi, sąsiadami czy regionalistami**. Skutecznym sposobem bywa także „**pocztą pantoflową**” – warto rozpuścić wieści o projekcie i poprosić innych o pomoc w znalezieniu odpowiedniego rozmówcy. Często ktoś zna „kogoś, kto zna kogoś”, kto ma ciekawe wspomnienia i chętnie się z nimi podzieli.

W przypadku projektów o tematyce specjalistycznej lub lokalnej warto zwrócić się do **konkretnych środowisk**: stowarzyszeń kombatanckich, kół gospodyń wiejskich, klubów seniora, lokalnych muzeów, archiwów, bibliotek czy domów kultury.

Pomocne mogą być także **ogłoszenia** – zarówno tradycyjne, jak i te internetowe. Można je umieścić na tablicach informacyjnych w bibliotece czy archiwum, szkole, parafii, urzędzie, lokalnej gazecie oraz w mediach społecznościowych, np. na grupach tematycznych („Historia miasta X”, „Wspomnienia z dawnych lat”).

¹ Warto ustalić formę i porę kolejnego kontaktu, np. zapytać: „Kiedy mógłbym zadzwonić w sprawie decyzji?” albo konkretniej: „Czy mógłbym zadzwonić w piątek i zapytać, czy podjął Pan już decyzję?”. Dobrą praktyką jest też pozostawienie swoich danych kontaktowych i poinformowanie, że w międzyczasie można się odezwać w razie pytań lub wątpliwości.

² Jeśli rozmówca nie zgadza się na wywiad, można – z wyczuciem i bez nacisku – zapytać o powód odmowy. Warto również zaznaczyć, że jeśli w przyszłości zmieni zdanie, chętnie wrócimy do rozmowy.

³ Powinniśmy też ustalić, czy nagranie będzie miało formę audio czy wideo, oraz umówić się w odpowiednim miejscu – najlepiej cichym i dobrze oświetlonym. Należy unikać przestrzeni zatłoczonych, głośnych kawiarni czy przechodnich pokoi, które mogą utrudniać rejestrację rozmowy.

Pierwszy kontakt z rozmówcą (najczęściej telefoniczny), to moment w którym możemy wzbudzić zainteresowanie projektem i zdobyć zaufanie. Od niego zależy, czy rozmowa i nagranie dojdą do skutku. Dlatego warto dobrze się przygotować i wcześniej przemyśleć, co chcemy przekazać.

Rozmawiając po raz pierwszy z osobą, którą chcemy nagrać, po przedstawieniu się powinniśmy podać także nazwę instytucji, którą reprezentujemy. Równie ważne jest jasne określenie co dokładnie ma być przedmiotem spotkania (badania naukowe, wystawa, artykuł lub książka). To nadaje rozmowie kontekst i pozwala rozmówcy zrozumieć, dlaczego zwracamy się właśnie do niego.

Jeśli kontakt do rozmówcy uzyskaliśmy od innej osoby, powinniśmy to wyraźnie zaznaczyć – nie tylko ze względów etycznych, ale także jako element budowania zaufania. Należy również krótko wyjaśnić, dlaczego się kontaktujemy i czym konkretnie się interesujemy.

W dalszej części rozmowy można zaproponować spotkanie. Warto jednak pamiętać, że nie zawsze uda się ustalić konkretny termin od razu – rozmówca może potrzebować czasu do namysłu lub chcieć skonsultować sprawę z rodziną. W takiej sytuacji dobrze jest ustalić, kiedy można będzie wrócić do rozmowy¹. Każdą odpowiedź – zarówno wstępną zgodę, jak i odmowę – należy uszanować².

Gdy rozmówca wyrazi zainteresowanie spotkaniem, dobrze jest dopiąć kilka szczegółów. Należy poinformować, że rozmowa może trochę potrwać, dlatego prosimy o zarezerwowanie odpowiednio długiego czasu³. Można jeszcze wspomnieć o tym, że osoba nagrywana otrzyma kopię nagrania.

SPRZĘT DO NAGRYWANIA

Wybór i przygotowanie sprzętu to kluczowy element pracy nad historią mówioną – to od jakości nagrania zależy, czy zarejestrowana rozmowa będzie możliwa do dalszego wykorzystania (np. w publikacji, archiwizacji czy wystawie). Niezależnie od tego, czy realizujemy nagranie w formie audio czy wideo, warto pamiętać o kilku podstawowych zasadach.

Dodatkowe wyposażenie:

- ✓ Skaner ręczny – umożliwia cyfrowe kopiowanie dokumentów i fotografii udostępnionych przez rozmówcę na miejscu.
- ✓ Dodatkowe oświetlenie – np. stojąca lampa LED. Szczególnie ważne przy nagraniach wideo realizowanych w warunkach domowych, gdzie światło naturalne bywa niewystarczające.
- ✓ Drugi mikrofon lub osoba do pomocy – przy bardziej złożonych realizacjach (np. nagraniach wideo o jakości archiwalno-wystawowej) warto zaangażować drugą osobę do obsługi sprzętu. Ułatwia to skupienie się na rozmowie i jednoczesne dbanie o jakość techniczną nagrania.

Przed każdą rozmową należy dokładnie sprawdzić cały sprzęt: poziom baterii, miejsce na karcie pamięci, działanie mikrofonów i ustawienia nagrywania. Dobrze jest też zrobić krótką próbę nagrania na miejscu – by upewnić się, że dźwięk jest czysty, a otoczenie (np. szum, echo, hałas z ulicy) nie zakłóci rozmowy (Check lista dla nagrywającego – patrz Dodatki).

WYPOSAŻENIE NAGRYWAJĄCEGO POWINNO OBEJMOWAĆ:

- ✓ **Rejestrator dźwięku** (np. dyktafon lub telefon z dobrą aplikacją do nagrywania) albo rejestrator wideo (kamera, aparat z funkcją nagrywania). Jeśli to możliwe, dobrze jest nagrywać jednocześnie na dwóch urządzeniach – w razie awarii jednego, drugie może uratować materiał.
- ✓ **Zapassowe baterie lub powerbank/ladowarkę** – nawet najlepiej przygotowane spotkanie może zostać przerwane przez rozładowany sprzęt.
- ✓ **Słuchawki** – proste, douszne; pozwalają kontrolować jakość dźwięku w czasie nagrania oraz wychwycić ewentualne zakłócenia.
- ✓ **Statyw** – do aparatu, kamery i dyktafonu. Stabilne ustawienie sprzętu poprawia komfort rozmowy oraz eliminuje drgania, które mogą zniekształcić dźwięk lub obraz.
- ✓ **Zewnętrzny mikrofon** – znacząco poprawia jakość nagrania. Może to być mikrofon kierunkowy (na stół) lub krawatowy (przypinany rozmówcy – najlepiej na wysokości krtani).
- ✓ **Kabel USB lub czytnik kart pamięci, zapasowa karta pamięci, dysk do archiwizacji nagrań oraz formularz zgody, notatnik i długopis (lista zagadnień – jeżeli została sporządzona).**

SPOTKANIE

MIEJSCE ROZMOWY: DŹWIĘK I KADR

OTOCZENIE SPRZYJAJĄCE WSPOMNIENIOM

Rozmowę ze świadkiem historii najlepiej prowadzić w miejscu cichym i wolnym od osób trzecich, które mogłyby zakłócać narrację lub wpływać na jej treść. Warto zadbać, by spotkanie odbyło się w dniu i porze, kiedy rozmówca nie jest ograniczony czasowo i nie musi się spieszyć, co pozwoli uniknąć skracania opowieści czy pomijania istotnych wątków.

Zatem z pewnością nie będzie to kawiarnia czy inne miejsce, w którym panuje gwar i znajduje się dużo ludzi.

Wskazane jest także unikanie umawiania spotkań w późnych godzinach popołudniowych, gdy zmęczenie może obniżyć koncentrację i swobodę opowiadania.

Odpowiednie miejsce rozmowy ma kluczowe znaczenie dla jakości nagrania – zarówno pod względem technicznym, jak i komfortu świadka historii. Wybór przestrzeni powinien łączyć w sobie takt i asertywność: należy zadbać, by była to przestrzeń wygodna i bezpieczna dla rozmówcy, najlepiej w spokojnym miejscu bez udziału innych osób.

Na początku spotkania dobrze zapytać, gdzie rozmówca czuje się najlepiej, ale jednocześnie wskazać, jakie warunki są potrzebne do nagrania. Inaczej wygląda sytuacja, gdy rejestrujemy tylko dźwięk, a inaczej, gdy nagrywamy także obraz. Poniższa tabela zawiera praktyczne wskazówki dla obu sytuacji.

ELEMENT ROZMOWY	AUDIO	VIDEO
MIEJSCE	Ciche, niezbyt duże pomieszczenie, najlepiej z miękkimi powierzchniami (dywany, koce, książki, meble)	Te same wymagania co przy audio – dodatkowo należy zadbać o estetyczne, nienachalne tło
DŹWIĘK	Unikać dużych, pustych przestrzeni i powierzchni odbijających dźwięk (np. szkło, beton); dźwięk „ucieka” w halach i korytarzach	Wymagania identyczne jak przy audio; dodatkowo upewnij się, że mikrofony nie zasłaniają kadru
USTAWIENIE SPRZĘTU	Dyktafon ustawiamy na stabilnej powierzchni, ok. 1 metr od rozmówcy, bez przeszkód na linii głosu – mikrofon	Kamera powinna być ustawiona na wysokości twarzy rozmówcy; sprzęt stabilny, najlepiej na statywie
ŚWIATŁO	Nie dotyczy	Źródło światła z boku lub z przodu; nigdy nie nagrywamy „pod światło” (np. na tle okna)
KADR (KOMPOZYCJA) ¹	Nie dotyczy	Najczęściej używany kadr średni (do pasa) lub amerykański (do kolan); można dodać drugi plan – zbliżenie
TŁO	Nieistotne	Tło powinno być spokojne i neutralne: ściana, regał, meble; unikaj kabli, gniazdek i bałaganu

¹ Rodzaje kadrowania: kadr pełny (cała postać, od stóp do głów), kadr amerykański (od głowy do kolan), kadr średni (półpełny, od głowy do pasa), kadr bliski (półzbliżenie, głowa, ramiona, klatka piersiowa), kadr wielki (zbliżenie, sama twarz). W większości wywiadów w historii mówionej wystarczy kadr średni lub amerykański. Jeśli masz do dyspozycji dwie kamery, warto zastosować różne ujęcia – jeden bardziej ogólny, drugi w zbliżeniu.

WYWIAD BIOGRAFICZNY (NARRACYJNY)

I. ROZPOCZĘCIE

Fritz Schütze - niemiecki socjolog, profesor Uniwersytetu w Magdeburgu; opracował nową metodę badań jakościowych w naukach społecznych zwaną wywiadem narracyjnym. Istotą takiego wywiadu jest otrzymanie opowieści o życiu, nie będącej sumą odpowiedzi na stawiane pytania, lecz spontaniczną narracją, która nie jest zakłócona interwencją prowadzącego wywiad.

Wywiad narracyjny (biograficzny) w skrócie:

Pierwsza część to swobodna narracja rozmówcy, w której rola nagrywającego ogranicza się do uważnego słuchania oraz niewerbalnych sygnałów podtrzymujących opowieść. Pytania zadaje się jedynie w wyjątkowych sytuacjach, by nie przerywać wątku (właściwe pytania najlepiej zostawić na koniec rozmowy, kiedy już częściowo poznamy historię nagrywanej osoby). Kluczowe jest wcześniejsze ustalenie zasad i wyjaśnienie, że brak reakcji słownej nie oznacza braku zainteresowania. Ten etap nie ma określonego czasu trwania – zazwyczaj jest to godzina czy dwie, ale może też trwać kilka minut, kilka godzin, a nawet kilka spotkań.

Druga część to pytania uzupełniające braki w opowieści lub rozwijające wątki z części pierwszej (np. dzieciństwo, rodzice i rodzeństwo, szkoła, studia, środowisko społeczne czy życie zawodowe). Chronologia wydarzeń powinna stanowić główną oś. Na koniec można dać rozmówcy możliwość dopowiedzenia tego, co uważa jeszcze za ważne i co chciałby dodać.

Nagranie kończy się, gdy rozmówca wyczerpał tematy, a nasze pytania nie przynoszą nowych treści. Nie trzeba zamykać relacji w jednym spotkaniu – kolejne mogą otworzyć nowe wątki i uzupełnić biografię.

Na dzień lub dwa przed wywiadem potwierdź ustalony termin. Zadbaj także o punktualność – jeżeli jednak coś cię zatrzyma, koniecznie zadzwoń i poinformuj o spóźnieniu. Krótki telefon to znacznie lepsza forma kontaktu niż wiadomość SMS.

ZADBAJ O ATMOSFERĘ ŻYCZLIWOŚCI

Rozmowę przeprowadzamy najczęściej w przestrzeni prywatnej – uszanuj panujące tam zasady. Jeśli rozmówca zdejmie buty, zrób to samo. Z życzliwością przyjmij zaproszenie na herbatę czy poczęstunek. Możesz także pochwalić wystrój mieszkania, ogród lub zapytać o rodzinne fotografie wyeksponowane w pomieszczeniu – to drobne gesty, które pomagają przełamać lody. Warto też przynieść niewielki upominek – kwiaty lub ciasto – zwłaszcza jeśli spotykacie się w porze kawy. Nie zapomnij o materiałach dotyczących projektu: ulotka, folder czy publikacja instytucji nagrywającej to ważny element wprowadzenia do rozmowy.

ZANIM WŁĄCZYSZ DYKTAFON

Nie zaczynaj od razu od pytań. W wielu przypadkach rozmówca potrzebuje chwili, by poczuć się komfortowo. Czasem rozmowa zaczyna się od pokazania pamiątek, oprowadzenia po mieszkaniu, krótkiej wymiany zdań o pogodzie czy rodzinie. Daj sobie i drugiej osobie czas na złapanie kontaktu. Pamiętaj również, że pojawienie się dyktafonu/kamery często peszy narratora – zadbaj więc o „oswojenie” go z tym przedmiotem.

ZBUDUJ ZAUFANIE

Historia mówiona opiera się na wzajemnym zaufaniu. Choć to świadek dzieli się swoją opowieścią, może zechcieć dowiedzieć się czegoś także o tobie – kim jesteś, skąd przyjechałeś, czym się zajmujesz. Nie musisz mówić wszystkiego, ważne, by być autentycznym i otwartym – na tyle, na ile to komfortowe.

II. WSTĘP DO BADANIA

* Ograniczenia dostępu:

- **dotyczące użytkowników** – kto będzie mógł korzystać z nagrania (czy tylko pracownicy archiwum, badacze akademicy, określone instytucje lub osoby prywatne po uzyskaniu zgody);
- **czasowe** – dostęp do nagrania może być wstrzymany na określony czas, przykłady obejmują: udostępnienie nagrania dopiero po określonej liczbie lat (np. po 10 latach), udostępnienie dopiero po śmierci osoby nagranej i/lub udostępnienie po spełnieniu dodatkowych warunków określonych w formularzu;
- **techniczne** – można ograniczyć formę, w jakiej nagranie będzie dostępne, np. do odsłuchu na miejscu w archiwum, wyłącznie w wersji transkrypcji, albo w formacie ograniczonym do wybranych fragmentów;
- **udostępnienie po konsultacji** – w niektórych przypadkach możliwe jest udostępnienie nagrania dopiero po konsultacji ze spadkobiercami lub opiekunami osoby nagranej, szczególnie gdy nagranie zawiera informacje wrażliwe lub osobiste.

¹ K. Kaźmierska, Wywiad narracyjny – technika i pojęcia analityczne, s. 62–63.

Nim zaczniemy nagrywać warto jeszcze raz przedstawić pakiet informacji:

- Kim jestem i kogo reprezentuję?
- Jaki jest cel spotkania?
- Co się będzie działo po uruchomieniu dyktafonu?
- Co się stanie po jego wyłączeniu?
- Jakie prawa przysługują do tego, co razem wytworzymy?
- Co się stanie z nagraniem i kto będzie miał do niego dostęp?*

Zadaniem prowadzącego wywiad jest wyjaśnienie rozmówcy o jaki rodzaj wypowiedzi jest proszony. Należy więc zaznaczyć, że interesuje nas opowieść o życiu narratora i o jego osobistych doświadczeniach.

Przykład takiej instrukcji:

Prowadzimy badania na temat osobistych doświadczeń Polaków związanych z II wojną światową i okresem tuż po jej zakończeniu. Interesuje nas to, jak przebiegały indywidualne losy ludzi, jak układały się koleje ich życia. Opracowania historyczne dotyczą wydarzeń i postaci szczególnie ważnych. Chcielibyśmy poprzez relacje biograficzne ludzi, którzy w różny sposób i w różnych okolicznościach przeżywali ten okres poszerzyć oficjalny obraz historii. Czy zechciałby P. opowiedzieć o tym fragmencie swojej biografii (swojego życia), który związany jest z wojną, następnie zaś okresem powojennym, o wszystkim, co P. pamięta i co wydaje się P. ważne?

Jeśli będzie coś dla mnie niejasne w P. opowiadaniu lub będzie mnie interesowało więcej szczegółów, poproszę o wyjaśnienie na końcu, tak by nie przerywać P. opowiadania, zadam P. także kilka pytań dodatkowych.

Tak więc proszę opowiedzieć o tym jaka była P. sytuacja życiowa w chwili wybuchu wojny, następnie zaś jak układały się P. losy w czasie jej trwania i po jej zakończeniu¹.

Podobną treść można wyrazić „własnymi słowami” przed samym nagraniem lub od razu po włączeniu dyktafonu.

III. SWOBODNA NARRACJA

1. URUCHOM KAMERĘ/DYKTAFON

2. PODPISZ NAGRANIE

Dodaj INTRO, czyli krótki wstęp:

Nazwa projektu (tytuł), rozmowa nagrana (gdzie) w dniu (data) z Panią/Panem (imię i nazwisko), rozmowę przeprowadził_a (imię i nazwisko).

Nagraj także informacje o pozostałych osobach (i/lub zwierzętach) obecnych przy nagraniu.

3. ZAINICJUJ OPOWIEŚĆ

Możesz zacząć pytaniem:

Opowiedz mi swoją historię/opowiedz mi o swoim życiu/opowiedz mi historię swojego życia...

Naszym zadaniem jest wysłuchanie (niekiedy kilkugodzinnej) narracji bez zbędnych tj. zaburzających tok opowiadania, znaków werbalnej interakcji. Uważnie słuchamy i analizujemy opowieść, co zostanie wykorzystane w następnej fazie wywiadu.

PAMIĘTAJ!

Wycisz lub wyłącz swój telefon.

Uprzedź, że będziesz notować.

Bądź dobrym słuchaczem, używaj mowy ciała, patrz w oczy rozmówcy, potwierdzaj jego odpowiedzi, uśmiechaj się do niego, tak, żeby dać mu do zrozumienia, że jesteś zainteresowany/a.

Zrób zdjęcie portretowe rozmówcy.

W TRAKCIE ROZMOWY PAMIĘTAJ:

Zadawaj pytania otwarte (kto, jak, kiedy, gdzie, dlaczego itd.), a nie zamknięte (z odpowiedziami tak/nie).

Unikaj pytań sugerujących odpowiedź (np. Pewnie było bardzo ciężko?).

Nie „bombarduj pytaniami”, wystarczy jedno pytanie na raz; nie łącz też kilku wątków, bo rozmówca może zgubić sens lub odpowiedzieć tylko na część.

Nie przerywaj, ale też nie bój się dopytywać, jeśli coś wymaga doprecyzowania.

Jeśli zauważysz, że rozmowa zaczyna odbiegać od głównego tematu, nie obawiaj się delikatnie nakierować rozmówcę na właściwy wątek - zrób to w sposób naturalny.

Nie potakuj werbalnie („uhm”, „aha”) - wyrażaj uwagę gestem lub mimiką, aby uniknąć zakłóceń w nagraniu.

Unikaj długich i nieprecyzyjnych pytań.

Dopytuj o szczegóły - nie bój się dopytywać o dodatkowe informacje oraz zachęcaj do rozwijania opowieści.

Bądź uprzejmy, cierpliwy i wyrozumiały, nie oceniaj, nie krytykuj, nie naciskaj - rozmówcami są często osoby starsze, które mogą gubić wątek lub uciekać w dygresje. Warto za nimi podążać, nie przerywać, a po chwili wrócić do głównego wątku.

W sytuacji wzruszenia lub zdenerwowania zatrzymaj nagrywanie i zaproponuj przerwę, dbając o komfort rozmówcy. Gdy zapada cisza, pozwól jej trwać.

IV. KWESTIONARIUSZ

Po zakończonej narracji warto zadać pytania związane z wysłuchaną opowieścią. Ich celem jest wyjaśnienie nieścisłości, braku konsekwencji w opowiadaniu, niedokończonych wątków, bądź innych niezrozumiałych treści narracji. Można również, w ramach „pytań teoretycznych”, zapytać rozmówcę o jego zdanie/opinie czy dodatkowe komentarze, ważne z punktu widzenia badanego problemu, np. pytania o intencje, motywy, uczucia, o komentarze na temat typowego przebiegu zdarzeń, charakteru procesu czy instytucji (w tym przypadku należy wykorzystać informacje biograficzne o wydarzeniach, osobach, kontaktach z innymi pojawiające się w narracji lub bezpośrednio pytania o opinie odnoszące się do własnych doświadczeń).

V. ZAMKNIĘCIE

Zakończenie wywiadu narracyjnego, czyli tzw. normalizacja sytuacji po wyłączeniu dyktafonu lub kamery, polega na przejściu do swobodnej, nienagranej rozmowy. Po zakończeniu właściwej części wywiadu niezwykle istotne jest, aby poświęcić narratorowi czas i uwagę — jako osobie, która obdarzyła nas zaufaniem i podzieliła się często bardzo osobistymi wspomnieniami. W tym etapie badacz powinien traktować rozmówcę jako partnera interakcji, a nie jedynie „źródło opowieści”.

Normalizacja ma na celu pomoc narratorowi w powrocie do „tu i teraz”. Służy temu wyrównanie poziomu emocji, uspokojenie atmosfery oraz upewnienie się, że rozmowa nie wywołała nadmiernego napięcia lub nie wpłynęła negatywnie na jego samopoczucie. Praktycznym sposobem jest zadanie lekkich, codziennych pytań, na przykład o plany na dalszą część dnia, popołudnie czy wieczór.

Dzięki temu końcowy etap wywiadu staje się przestrzenią troski, w której badacz okazuje szacunek i odpowiedzialność za dobrostan narratora — nie mniej istotne niż jakość zarejestrowanego materiału.

RYTM DOBREJ ROZMOWY

Co nas interesuje

Opowiedz, jaka jest tematyka projektu i czego dotyczy rozmowa. Jeśli to wywiad biograficzny – zaznacz, że interesują Cię wspomnienia z całego życia lub konkretnych jego etapów.

Jak będzie wyglądać rozmowa?

Wyjaśnij strukturę rozmowy, np. najpierw opowieść, potem pytania. Podkreśl, że nie ma złych odpowiedzi – wszystko, co rozmówca powie, jest ważne.

Dlaczego nagrywamy?

Wyjaśnij, w jakim celu realizowane jest nagranie – podaj nazwę projektu, instytucji lub uczelni. Możesz też wspomnieć o swoich osobistych motywacjach.

Zgoda na nagranie

Wspomnij o formularzu zgody – że dotyczy on wykorzystania i archiwizacji rozmowy. Zazwyczaj taki dokument podpisuje się na końcu rozmowy. Formularz warto wcześniej udostępnić do spokojnego przeczytania.

Czy wszystko jest jasne?

Zapytaj rozmówcę, czy coś wymaga doprecyzowania. Pozwól zadać pytania i rozwiązać wątpliwości. Upewnij się, że wszystko jest zrozumiałe.

Będziemy nagrywać

Poinformuj, że rozmowa będzie nagrywana. Zaproponuj możliwość przerywania nagrania, jeśli coś okaże się zbyt osobiste.

Do czego wykorzystamy nagranie?

Powiedz, jak planujesz wykorzystać rozmowę: do artykułu, pracy dyplomowej, wystawy, publikacji itp.

Ile potrwa rozmowa?

Przypomnij, ile może zająć wywiad i że nie trzeba się spieszyć. Podkreśl, że rozmówca może mówić tak długo, jak będzie miał ochotę.

Co się stanie z nagraniem po rozmowie?

Wyjaśnij, gdzie nagranie trafi, kto będzie mieć do niego dostęp, czy zostanie zarchiwizowane i/lub transkrybowane i czy rozmówca będzie miał do niego wgląd przed publikacją. Zaproponuj przekazanie kopii nagrania rozmówcy.

GDY ROZMOWA DOBIEGA KOŃCA, A HISTORIA WCIĄŻ TRWA

Po zakończeniu nagrania można wspólnie obejrzeć zdjęcia lub inne pamiątki. Mogą one wywołać kolejne wspomnienia, dlatego warto mieć przygotowany dyktafon i – po uprzednim poinformowaniu rozmówcy – kontynuować nagrywanie. Opisy świadków są cenną pomocą w katalogowaniu materiałów, zwłaszcza jeśli uda się je pozyskać lub wypożyczyć do reprodukcji. Nagrania opisów zdjęć powinny stanowić oddzielną ścieżkę, z wyraźną adnotacją.

Po przeprowadzonym wywiadzie ze świadkiem historii dobrą praktyką jest ponowne spotkanie w celu wręczenia kopii nagrania na nośniku (np. pendrive) oraz pisemnego podziękowania za poświęcony czas i podzielenie się swoją historią (unikamy przekazywania transkrypcji wywiadu). Warto wówczas przypomnieć, że nagranie zostanie zarchiwizowane w archiwum państwowym, odpowiednio opracowane i w przyszłości udostępnione zainteresowanym. Podczas takiego spotkania można także wręczyć drobny upominek jako wyraz wdzięczności. Jeśli istnieje możliwość zgrania wywiadu na miejscu to podziękowania i przekazanie materiałów mogą odbyć się już podczas ostatniego wywiadu.

Przykładowy wzór podziękowania:

KIEDY ARCHIWISTA KOŃCZY NAGRANIE

ZGODA

Jeszcze przed rozpoczęciem nagrania należy jasno poinformować rozmówcę, że jego relacja trafi do archiwum państwowego i w związku z tym powinniśmy uzyskać jego pisemną zgodę na zarchiwizowanie i ewentualne wykorzystanie nagrania.

Wzór takiego oświadczenia przygotowujemy w dwóch egzemplarzach – jeden pozostaje u osoby nagrywanej, a drugi trafia do archiwum.

Formularz zgody powinien zawierać:

- dane rozmówcy: imię i nazwisko, datę i miejsce urodzenia oraz adres zamieszkania i numer kontaktowy,
- zgodę na nagranie i przetwarzanie danych osobowych (RODO),
- informację o zakresie wykorzystania nagrania (np. w celach edukacyjnych, publikacyjnych lub wystawienniczych),
- informację o archiwizacji i miejscu przechowywania materiału,
- możliwość zgłoszenia zastrzeżeń i ograniczeń dostępu do nagrania.

Zgodę rozmówcy na nagranie i wykorzystanie relacji (patrz *Dodatki*) podpisujemy już po wywiadzie. Preferowana jest forma pisemna zgody, podpisana w dwóch egzemplarzach. W przypadku zgody ustnej – musi być nagrana i dołączona do materiału.

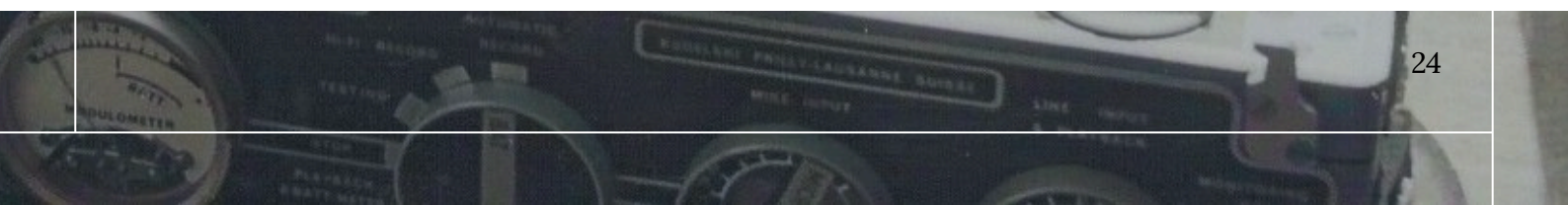
Jeżeli do wywiadu zostaną dołączone pamiątki rodzinne, dokumenty i/lub fotografie, należy także podpisać i dołączyć do sprawy **umowę darowizny** obejmującą przekazywane materiały.

BRAK ZGODY

W przypadku, gdy rozmówca odmówił podpisania formularza zgody po przeprowadzonej rozmowie, nagranie nie może zostać wykorzystane, udostępnione ani też przekazane do archiwum.

PO NAGRANIU

JAK NIE ZGUBIĆ HISTORII

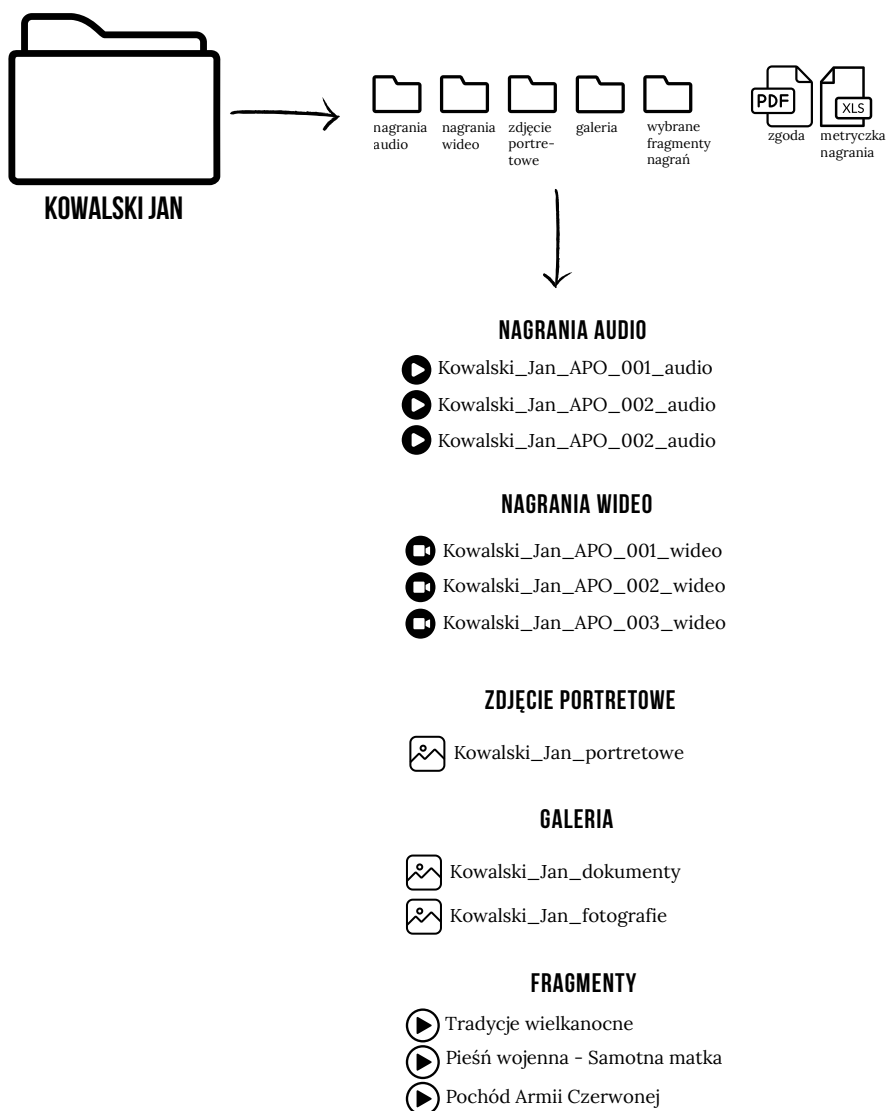
PO WYWIADZIE

Praktyka zabezpieczania nagrań sprawdzi się również w przypadku materiałów już zarejestrowanych i przekazanych do archiwum państwowego przez podmioty zewnętrzne.

ZABEZPIECZ NAGRANIE ZGRYWAJĄC PLIKI NA KOMPUTER.

Zalecana praktyka to zasada 3-2-1: trzy kopie, na dwóch różnych nośnikach, z których przynajmniej jeden przechowywany jest w innym miejscu niż pozostałe.

Zadbaj także o jasny i konsekwentny system nazywania plików i folderów korzystając z wzoru poniżej:

OPRACOWANIE NAGRANIA

Metryczka sporządzona do nagrania stanowi pierwszy etap jego opracowania.

Najlepiej wypełnić ją w ciągu kilku dni od nagrania, gdy jeszcze dobrze pamiętasz jego przebieg.

Po rozmowie warto także przesłuchać całe nagranie. Zrób notatki, oznacz fragmenty warte uwagi, zapisz możliwe problemy techniczne i/lub fragmenty wymagające dodatkowego sprawdzenia oraz określ, które wątki wymagają jeszcze uzupełnienia (dodatkowe spotkanie ze świadkiem historii).

Metryczkę oraz transkrypcję traktujemy jako załączniki do nagrania.

DODATKOWE WSKAZÓWKI

W streszczeniu segmentu wypisz główne tematy i wątki (w formie równoważnikowej), nie notuj każdej wypowiedzi słowo w słowo.

Zachowaj chronologię wydarzeń i wspomnień, aby łatwo było odtworzyć przebieg narracji.

Jeśli czas ostatniego fragmentu nagrania nie przekracza 15 minut traktujemy go jako część ostatniego segmentu; natomiast jeżeli jest dłuższy niż 15 minut – tworzymy nowy segment końcowy:

00:00:00–0:30:00

00:30:01–01:00:00

01:00:01–01:42:05 (mniej niż 15 minut)

01:30:01–01:52:09 (więcej niż 15 minut, tworzymy nowy segment)

METRYCZKA NAGRANIA (KTO, GDZIE, KIEDY)

O świadku:

- imię i nazwisko,
- data urodzenia,
- miejsce urodzenia,
- narodowość,
- biogram – krótki opis życia uwzględniający najważniejsze fakty, okresy aktywności i wydarzenia historyczne, w których uczestniczył_a lub był_a świadkiem (maks. 2500 znaków).

Nagranie:

- liczba porządkowa,
- data nagrania relacji,
- miejsce nagrania relacji,
- czas trwania relacji (wg wzoru GG:MM:SS),
- osoba nagrywająca,
- format (audio/wideo),
- język relacji,
- zakres chronologiczny (lata i okresy, których dotyczy treść nagrania),
- uwagi – m.in. informacje o dodatkowych ścieżkach dźwiękowych, tłumaczeniach, napisach.

Indeksy:

- rzeczowy (główne tematy, przedmioty, wydarzenia),
- osobowy (postacie historyczne i osoby wymienione w nagraniu),
- geograficzny (miejscowości, regiony, obiekty geograficzne).

Streszczenie:

nagrania streszczamy w segmentach co 30 minut. Każdy segment zawiera skrót tego, o czym rozmówca opowiadał w danym okresie nagrania:

00:00:00–00:30:00 – [krótki opis segmentu]

00:30:01–01:00:00 – [krótki opis segmentu]

01:00:01–01:30:00 – [krótki opis segmentu]

01:30:01–02:00:00 – [krótki opis segmentu]

SPIS NAGRAŃ – PODSTAWA PRZEKAZANIA

GDY NIE MA SPISU

Postępowanie w przypadku braku spisu przekazywanych nagrań:

1. Złożenie podania lub oświadczenia o woli przekazania nagrań w formie darowizny.
2. Dokument ten powinien zawierać co najmniej:
 - o dane przekazującego,
 - o ogólną informację o nagraniach (liczba, forma nośników, zakres czasowy, temat),
 - o oświadczenie, że nagrania są przekazywane jako darowizna,
 - o prośbę o wykonanie i przekazanie kopii cyfrowej (opcjonalnie),
 - o dane kontaktowe przekazującego,
 - o informacje o zgodach rozmówców i statusie praw autorskich.

W sytuacji braku spisu to Archiwum Państwowe sporządza ewidencję nagrań na podstawie przekazanych materiałów.

¹ Kolejno lub odpowiadającą kolejnej numeracji jednostek archiwalnych w obrębie zespołu (zbioru) archiwalnego.

² Dobry, dostateczny, destrukcyj i czy posiada postać cyfrową.

³ Płyta gramofonowa, taśma magnetyczna, płyta CD/DVD, dysk.

⁴ Należą do archiwum, należą do osób trzecich, status nieustalony.

SPIS PRZEKAZYWANYCH NAGRAŃ POWINIEN ZAWIERAĆ:

1. **Dane przekazującego:** nazwę organu, jednostki organizacyjnej lub osoby przekazującej materiały.
2. **Tytuł spisu lub nazwę zespołu (zbioru) archiwalnego** (jeżeli nagrania stanowią dopływ do istniejącego zespołu zgodnie z zasadą proveniencji).
3. **Postać dokumentacji:** tradycyjna, elektroniczna (osobny spis dla każdego rodzaju dokumentacji).
4. **Roczne daty skrajne** przekazywanych materiałów.
5. **Dla każdej pozycji spisu:**
 - a. liczbę porządkową¹,
 - b. oryginalny tytuł jednostki archiwalnej, a w przypadku jego braku – tytuł (temat) powinien zostać zrehabilitowany w oparciu o treść dokumentu dźwiękowego, tworzącego jednostkę archiwalną,
 - c. nazwisko i imię rozmówcy / rozmówczynie,
 - d. datę i miejsce urodzenia rozmówcy / rozmówczynie,
 - e. nazwisko i imię osoby nagrywającej,
 - f. datę i miejsce nagrania,
 - g. czas trwania relacji (w formacie GG:MM:SS),
 - h. język,
 - i. format: audio / wideo,
 - j. rozmiar w MB (tylko dla postaci elektronicznej),
 - k. informację o stanie dokumentacji²,
 - l. liczbę nośników / liczbę plików,
 - m. typ nośnika³,
 - n. dane o udostępnianiu: tak, nie lub warunkowo,
 - o. status majątkowych praw archiwum państwowego do relacji⁴,
 - p. informację o posiadaniu zgody rozmówcy,
 - r. uwagi, np. informację o dołączonych materiałach dodatkowych (np. zgoda na nagranie, dokumenty, fotografie czy miejsce przechowywania oryginału).

DROGA DO ARCHIWUM

INICJACJA PROCEDURY

Proces przekazywania nagrań historii mówionej do zasobu archiwum różni się w zależności od statusu przekazującego.

Organizacje polityczne, spółdzielcze, archiwa społeczne, stowarzyszenia, fundacje itp.

JEDNOSTKI PUBLICZNE

Gdy nagrania pochodzą z instytucji państwowych lub samorządowych – na przykład z urzędów, szkół, bibliotek czy domów kultury – proces przekazania odbywa się w ramach przepisów określonych w Rozporządzeniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 20 października 2015 r. w sprawie klasyfikowania i kwalifikowania dokumentacji, przekazywania materiałów archiwalnych do archiwów państwowych oraz brakowania dokumentacji niearchiwalnej (t.j. Dz.U. 2019 poz. 246). Materiały te przygotowywane są zgodnie z ustalonymi normami technicznymi i ewidencyjnymi, a przekazanie następuje w uzgodnionym terminie wraz z dokumentacją opisującą zawartość nagrań.

JEDNOSTKI NIEPAŃSTWOWE

Inaczej wygląda sytuacja w przypadku organizacji i instytucji tworzących niepaństwowy zasób archiwalny, jak np. stowarzyszenia czy fundacje. Tu podstawą działania jest Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 14 października 2015 r. (Dz. U. 2015 poz. 1733) w sprawie warunków i trybu przekazywania do archiwów państwowych materiałów archiwalnych tworzących ewidencjonowany niepaństwowy zasób archiwalny. Podobnie jak w przypadku jednostek państwowych wymagane jest sporządzenie pełnej ewidencji nagrań oraz przygotowanie ich zgodnie z wymogami.

ŚCIEŻKA PRZEKAZANIA

Warto pamiętać, że nie każde nagranie automatycznie staje się materiałem archiwalnym. Każda relacja przeznaczona do włączenia do zasobu musi zostać poddana weryfikacji – tak jak dzieje się to w przypadku dokumentacji aktowej. Ostateczną decyzję o tym, czy nagranie ma wartość archiwalną, podejmuje dyrektor danego archiwum, który kwalifikuje je do zasobu albo rozstrzyga o innym trybie postępowania z materiałem.

OSOBY INDYWIDUALNE

Nagrania i zarejestrowane relacje ze świadkami historii mogą być przekazywane do archiwum także przez osoby prywatne – uczestników wydarzeń, pasjonatów lub kolekcjonerów.

Ważne, by materiały posiadały zgody na nagranie oraz uregulowane prawa autorskie.

W takim przypadku przyjęcie nagrań powinno wyglądać następująco:

- **Kontakt z archiwum** – osoba zainteresowana przekazaniem nagrań nawiązuje kontakt listowny, e-mailowy lub korzysta z formularza zgłoszeniowego.
- **Przekazanie podstawowych informacji** – zgłoszenie powinno zawierać dane dotyczące nagrań: tematykę, czas powstania, format, stan techniczny oraz informacje o autorze lub osobach występujących w nagraniu.
- **Ekspertyza archiwalna** – pracownicy archiwum dokonują oceny wartości historycznej i technicznej nagrań, biorąc pod uwagę ich unikalność, kompletność oraz zgodność z profilem gromadzenia zbiorów.
- **Decyzja o przyjęciu** – jeżeli nagrania spełniają kryteria materiałów archiwalnych, dyrektor właściwego archiwum państwowego podejmuje decyzję o ich przyjęciu.
- **Przejęcie nagrań** – przekazanie następuje w oparciu o zaakceptowaną ewidencję tych nagrań.

UMOWA PRZEKAZANIA NAGRAŃ

Umowa darowizny obowiązuje w szczególności instytucje, które nie podlegają nadzorowi archiwalnemu, a w swoich zasobach przechowują nagrania z projektów, które organizowały – w takim przypadku nagrania wraz z dołączoną dokumentacją (np. fotografie, pamiątki) powinny zostać przekazane na podstawie stosownej umowy [patrz Dodatki]. Dotyczy to także osób prywatnych, które posiadają w archiwach rodzinnych nagrania, fotografie czy dokumenty i chcą je przekazać do archiwum państwowego. **Bardzo ważne jest, aby w treści umowy znalazła się jednoznaczna informacja o posiadaniu praw autorskich do przekazywanych nagrań oraz o uzyskaniu zgód rozmówców na ich upowszechnienie.**

Umowa powinna zawierać:

- strony umowy (przekazujący i archiwum),
- przedmiot darowizny (zgodnie z ewidencją),
- informację o braku roszczeń ze strony darczyńcy,
- postanowienia dot. ewentualnych kopii dla darczyńcy,
- informację o statusie zgód autorskich i użytkowych.

W przypadku relacji nagrywanych przez archiwistów wystarczające jest uzyskanie zgody rozmówcy na rejestrację i wykorzystanie nagrania. Natomiast jeżeli jednak do relacji dołączane są dodatkowe materiały – takie jak dokumenty, fotografie czy pamiątki – konieczne jest nie tylko podpisanie zgody, lecz także zawarcie umowy darowizny, która reguluje przekazanie tych materiałów do archiwum.

ŚLAD PO ROZMOWIE

ARCHIWISTA JAKO DOKUMENTALISTA PAMIĘCI

Dlaczego wywiady przeprowadzane przez archiwistów powinny od razu stać się częścią zasobu archiwalnego?

- Od chwili powstania stanowią niepowtarzalne świadectwo historyczne, tworzone świadomie jako źródło archiwalne.
- Ich charakter odpowiada dokumentacji społecznej, a nie instytucjonalnej, tj. nie powstają jako produkt działalności instytucji, lecz jako zapis doświadczenia jednostki – uczestnika lub obserwatora wydarzeń historycznych.
- Praktyka sieci Archiwów Państwowych już to potwierdza – w programach „Archiwum Pandemii” i „Archiwa Rodzinne Niepodległej” relacje i pamiątki trafiały bezpośrednio do zasobu.
- Wymagają natychmiastowego zabezpieczenia i opracowania w warunkach właściwych dla zasobu archiwalnego (ochrona cyfrowa, opracowanie, udostępnianie).
- Realizują misję archiwów i archiwistów jako strażników świadectw przeszłości: zachowanie pamięci zbiorowej i jej udostępnianie przyszłym pokoleniom.
- Bezpośrednie włączenie do zasobu podkreśla rangę świadectwa i wzmacnia zaufanie darczyńców (rozmówców).

Przekazana dokumentacja rejestrowana jest w księdze nabytków zgodnie z Zarządzeniem Nr 7 z dnia 30 stycznia 2018 roku w sprawie ewidencjonowania zasobu archiwalnego w archiwach państwowych i jego późniejszymi zmianami.

Ewidencja zasobu archiwalnego prowadzona jest w Zintegrowanym Systemie Informacji Archiwalnej (ZoSIA).

Podstawę przyjęcia stanowi umowa/zgoda wraz z załączonymi do niej spisami zdawczo-odbiorczymi, uwzględniającymi rodzaje przejmowanych materiałów (dokument filmowy, dokument dźwiękowy) oraz postać w jakiej występują, przez co należy rozumieć postać tradycyjną lub elektroniczną.

ZAŁOŻENIE SPRAWY W EZD:

- dołącz do sprawy: spis, zgodę na nagranie i/lub umowę darowizny (dla dodatkowych materiałów: pamiątek, dokumentów, fotografii), metryczkę nagrania, transkrypcję lub streszczenie (jeśli istnieje) oraz ewentualną korespondencję w sprawie,
- w notatkach opisz sposób kontaktu ze świadkiem, powód wyboru rozmówcy, projekt lub inicjatywę, w ramach której działałeś,
- przekaz/udostępnił sprawę do dalszego rozpoznania i weryfikacji komórce organizacyjnej odpowiedzialnej za kształtowanie narodowego zasobu archiwalnego,
- ostatecznego zatwierdzenia i uznania nagrań za materiały archiwalne dokonuje dyrektor archiwum państwowego,
- po akceptacji dyrektora przekaz sprawę (wraz z nagraniem) do komórki organizacyjnej odpowiedzialnej za zabezpieczenie zasobu archiwalnego, gdzie po nadaniu sygnatury archiwalnej zostaje ono formalnie włączone do zasobu i przekazane do właściwego magazynu.

Zarejestrowane rozmowy ze świadkami historii przechowywane są w trzech odrębnych lokalizacjach: jako plik roboczy (przeznaczony do opracowania wewnętrznego), jako plik do udostępniania (pracownia/czytelnia naukowa) oraz w postaci dwóch niezależnych kopii zabezpieczających, zgodnie z zasadami bezpieczeństwa i trwałej ochrony archiwaliów audiowizualnych.

REKOMENDACJE

PRZYNALEŻNOŚĆ ZESPOŁOWA

W ramach zbioru archiwalnego „Archiwum Historii Mówionej” dopuszcza się tworzenie wyodrębnionych serii, obejmujących kolejne dopływy nagrań. Serie te mogą być dookreślane nazwą wskazującą na zakres terytorialny, chronologiczny, tematyczny lub inny wyróżniający je kontekst powstania i treści.

Przykładowe serie mogą obejmować m.in. “Zbiór nagrań z emerytowanymi archiwistami państwowymi” lub “Zbiór nagrań dotyczących życia codziennego w okresie PRL”.

OPRACOWANIE

Przyjmowanie i porządkowanie nagrań historii mówionej realizowane jest z poszanowaniem zasady proveniencji: nagrania funkcjonujące poza istniejącymi zespołami archiwalnymi mogą być włączane do wyodrębnionego zespołu „Archiwum Historii Mówionej”, natomiast nagrania stanowiące integralną część zespołów archiwalnych – przypisywane do właściwych zespołów, z jednoznacznym oznaczeniem ich charakteru jako relacji świadków historii oraz z odnotowaniem informacji o metryczce i zgodzie.

W sytuacjach wątpliwych co do przynależności zespołowej zasadne jest kierowanie spraw do Regionalnych Komisji Metodycznych.

Opracowanie nagrań historii mówionej odbywa się w oparciu o obowiązujące przepisy dotyczące opracowania zasobu archiwalnego, przy jednoczesnym uwzględnieniu potrzeby wypracowania aktualnych i spójnych wytycznych metodycznych dla specyficznych rodzajów materiałów archiwalnych, w szczególności dokumentu filmowego i dokumentu dźwiękowego. Wytyczne te mogą uwzględniać zmiany przepisów, rozwój nowych technik zapisu oraz nowe postacie dokumentów, a ich wdrażanie może zostać wsparte poprzez dostosowanie Zintegrowanego Systemu Informacji Archiwalnej ZoSIA.

UDOSTĘPNIANIE

KORZYSTANIE Z NAGRAŃ

PRZEPISY

Nagrania przechowywane w Archiwach Państwowych – w tym nagrania dźwiękowe oraz audiowizualne – udostępniane są wszystkim zainteresowanym zgodnie z przepisami ustawy z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (w szczególności art. 16 oraz art. 16a–16e i art. 22c), przepisami porządkowymi, zarządzeniami Naczelnego Dyrektora Archiwów Państwowych (m.in. Zarządzenie nr 24 z 18 maja 2017 r.) oraz regulaminami wewnętrznymi właściwych archiwów.

Udostępnianie nagrań może podlegać ograniczeniom wynikającym z przepisów prawa, w szczególności dotyczących ochrony danych osobowych, dóbr osobistych oraz postanowień zawartych w umowach z darczyńcami lub rozmówcami.

Dokumentacja dźwiękowa i audiowizualna powinna być udostępniona zainteresowanym użytkownikom zgodnie z obowiązującymi przepisami prawa archiwalnego oraz regulaminem danego archiwum. Udostępnianie odbywa się na miejscu, w czytelni naukowej.

Nagrania powinny być udostępniane w postaci cyfrowej na wyznaczonych stanowiskach komputerowych, które:

- nie posiadają dostępu do internetu,
- nie umożliwiają podłączania zewnętrznych nośników danych (np. pendrive'ów, dysków przenośnych),
- służą wyłącznie do odsłuchu i pracy badawczej na miejscu.

Czytelnie naukowe powinny być wyposażone w słuchawki umożliwiające odsłuch nagrań – które ze względów higienicznych powinny być zabezpieczone jednorazowymi nakładkami higienicznymi na słuchawki i zestawy słuchawkowe. Dopuszcza się także korzystanie z własnych słuchawek.

Wypożyczenie nagrań w czytelni odbywa się na takich samych zasadach jak udostępnianie pozostałych dokumentów. Użytkownik zobowiązany jest do wcześniejszego sprawdzenia inwentarzy oraz dostępnych nagrań i zamówienia ich zgodnie z procedurą obowiązującą w danym archiwum. Informacje o zasobie, w tym wykazy nagrań, dostępne są w archiwach i na portalu *Szukaj w archiwach*.

Z uwagi na ochronę praw autorskich i praw majątkowych archiwum nie udostępnia kopii nagrań, do których nie posiada stosownych praw. Materiały dźwiękowe przeznaczone są wyłącznie do odsłuchu na miejscu, bez możliwości ich samodzielnego powielania, wynoszenia ani zapisu na nośniki zewnętrzne.

Zasady udostępniania oraz ewentualne opłaty za wykonanie kopii określa regulamin archiwum.

FUNDUSZE EUROPEJSKIE

CENTRUM KOMPETENCJI NAC

Narodowe Archiwum Cyfrowe od 1 czerwca 2025 r. realizuje projekt „Rozwój centrum kompetencji w zakresie cyfrowego udostępniania i zabezpieczania zbiorów Archiwów Państwowych w Narodowym Archiwum Cyfrowym - etap I: archiwa centralne i warszawskie”, finansowany w ramach programu: Fundusze Europejskie na Rozwój Cyfrowy, zaplanowany do kwietnia 2029 r. Liderem projektu jest Narodowe Archiwum Cyfrowe, a partnerami: Archiwum Akt Nowych, Archiwum Główne Akt Dawnych oraz Archiwum Państwowe w Warszawie. Celem projektu jest m.in. modernizacja Zintegrowanego Systemu Informacji Archiwalnej (ZoSIA) oraz portalu Szukaj w Archiwach, rozbudowa i unowocześnienie infrastruktury teleinformatycznej Centralnego Repozytorium Cyfrowego oraz Zapasowego Repozytorium Cyfrowego, w tym zwiększenie ich pojemności dyskowej. Z punktu widzenia dokumentacji historii mówionej kluczowe znaczenie ma planowana budowa i wdrożenie funkcjonalności obsługi materiałów audio-wideo w systemie ZoSIA i w portalu Szukaj w Archiwach, obejmująca prezentację nagrań dźwiękowych i audiowizualnych oraz rozbudowę i ulepszenie mechanizmów wyszukiwania. Docelowo rozwiązania te mają umożliwić szersze i bardziej efektywne udostępnianie dokumentacji dźwiękowej, w tym nagrań ze świadkami historii.

PAMIĘĆ

ZAPISANE W GŁOSACH.

HISTORIA MÓWIONA W SŁUŻBIE ARCHIWÓW

Historia mówiona, zarówno w rozumieniu projektu strategicznego *Pamięć dla przyszłości*. Historia mówiona w Archiwach Państwowych, jak również w kontekście pozyskiwania i wykorzystywania wywołanych źródeł historycznych, niesie za sobą istotny potencjał w zakresie popularyzacji i edukacji archiwalnej.

W pierwszym przypadku zasadność działań projektowych na omawianej płaszczyźnie wynika wprost z założeń Strategii Archiwów Państwowych na lata 2021-2030. W tym dokumencie podczas analizy rozwoju funkcji społecznych i ewolucji społecznego otoczenia archiwów, podkreślono widoczny wzrost zainteresowania społeczeństwa dziedzictwem historycznym, a zatem zasadność wychodzenia sieci naprzeciw tym oczekiwaniom. W drugim ze wspomnianych przypadków, wykorzystywanie historii mówionej w działaniach popularyzatorskich i edukacyjnych znajduje widoczne nawiązanie zarówno do wypracowanych w ostatnich latach dobrych praktyk, jak również wizji modernizacji metod i narzędzi z tej dziedziny pracy archiwalnej.

Prace prowadzone przez zespół projektowy, jak również możliwą ich kontynuację w przypadku kolejnej odsłony projektu, postrzegać należy jako perspektywiczny głos sieci Archiwów Państwowych w funkcjonującym już od lat środowisku historii mówionej. Istotna staje się współpraca archiwów z podmiotami posiadającymi własne zbiory historii mówionej – takimi jak muzea, ośrodki akademickie, biblioteki, stowarzyszenia czy fundacje społeczne. Poprzez nawiązywanie kontaktów i wypracowywanie metod współ-

pracy oraz propozycje płaszczyzn takich działań projekt strategiczny już sam w sobie ma wysoki walor popularyzatorski.

W myśl przywoływanego dokumentu obecnie realizowanej strategii Archiwów Państwowych, działalność zespołu projektowego w przestrzeni publicznej wpisuje się w wypełnianie założeń Celu operacyjnego 1.4. – Archiwa Państwowe w synergii z otoczeniem społecznym. Rozwijanie współpracy z instytucjami z obszaru nauki i kształcenia, kultury oraz instytucjami społecznymi. Projektowa kampania informacyjna, współpraca warsztatowa i konsultacyjna zespołu projektowego z podmiotami zewnętrznymi, ukazują działalność sieci Archiwów Państwowych w omawianym obszarze nie tylko partykularnie (tj. poprzez pojedyncze archiwaw sieci), ale jako działanie o szerokim, ogólnopolskim zasięgu. Obliczone m.in. na uwrażliwianie społeczeństwa na szeroko pojętą świadomość archiwalną, działania projektowe ukazują zainteresowanie zagadnieniem historii mówionej z punktu widzenia tworzenia owocnej korelacji z otoczeniem, wnoszenia do niego solidnych podstaw metody archiwalnej oraz wykorzystywanie potencjału sieci do organizacji środowisk historii mówionej w regionach.

Podsumowując ten aspekt podjętego zagadnienia, fakt realizacji projektu strategicznego z zakresu historii mówionej – zarówno obecnie, jak i w przyszłości, jest sam w sobie kapitałem popularyzatorskim, ukazującym zainteresowanie sieci Archiwów Państwowych w świetle pozytywnej inicjatywy obliczonej m.in. na ważny dla społeczeństwa wkład merytoryczny, kadrowy i organizacyjny. Z perspektywy największych podmiotów historii mówionej w kraju, wizerunek taki nie rodzi wrażenia agresywnej konkurencji, zaś mniejsze ośrodki regionalne lub instytucje najmniej zawansowane na omawianej płaszczyźnie, mogą upatrywać w Archiwach Państwowych cennego partnera wszelkich działań.

Drugim ważnym aspektem tematu są możliwości wykorzystania źródeł z zakresu historii mówionej w działalności popularyzatorskiej i edukacyjnej Archiwów Państwowych. W tym przypadku naturalną bazą dla dalszych koncepcji – m.in. ze względu na bardzo osobisty dla twórcy charakter historii mówionej, są doświadczenia zdobywane od lat w ramach takich kampanii archiwalnych jak Archiwa Rodzinne, Archiwa Rodzinne Niepodległej, itp. Działająca na terenie całego kraju sieć punktów konsultacyjnych dysponuje obecnie wartościowym zakresem wiedzy i kontaktów w środowisku regionalnych instytucji szkolnictwa i kultury, ośrodków społecznych i środowisk pasjonatów historii. Bazując na tych doświadczeniach oraz wypracowanych już metodach współpracy można łatwo i skutecznie zaaranżować wszelkie działania informacyjne, czy też czynności związane z pozyskiwaniem źródeł z zakresu historii mówionej. Innymi słowy, już na etapie wstępnych kontaktów, spotkań organizacyjnych listów intencyjnych i pracy

z mediami, zanim jeszcze pierwsze nagrania zostaną zrealizowane fizycznie, Archiwa Państwowe mogą prowadzić celową akcję popularyzatorską w najbardziej zainteresowanych tematem kręgach. Na tym etapie i w przyszłości kluczowa jest sygnalizacja akcji pod tytułem **#ArchiwaMówione** podczas dni otwartych (w ramach np. Międzynarodowego Dnia Archiwów, Dnia Archiwisty, Dnia Darczyńcy), łączenie tej tematyki bezpośrednio z wszelkimi działaniami z zakresu archiwów rodzinnych i genealogii. W ten sposób wzbogacona zostanie również oferta edukacyjna i popularyzatorska Archiwów Państwowych w wyżej wskazanej tematyce. Obecność teorii i praktyki historii mówionej, jako elementu warsztatów, lekcji, spotkań z amatorami archiwów rodzinnych, dziejów rodzinnych i regionalnych, jest pierwszym – relatywnie prostym do wprowadzenia działaniem, rokującym pozytywny odbiór i szybkie efekty.

Punktem wyjścia dla wszelkich dalszych wizji i sugestii musi być narodowy zasób archiwalny, a w praktyce zasoby poszczególnych Archiwów Państwowych i ich oddziałów. To właśnie materiały archiwalne są najważniejszym atutem sieci w kontaktach z miłośnikami historii i podmiotami zewnętrznymi. Inne ośrodki historii mówionej na przestrzeni ostatnich lat wypracowały sobie określone metody, dysponują pewnym potencjałem kadrowym i dorobkiem teoretycznym widocznym w literaturze przedmiotu. Pierwszą propozycją Archiwów Państwowych w tym zakresie może być więc wsłuchanie się w głosy osób chcących złożyć relację, a następnie zaproponowanie skorelowania historii mówionej z materiałami archiwalnymi z zasobu Archiwów Państwowych.

Dzięki temu obie strony podejmując współpracę, będą w swych planach przewidywać unikalne i konkretne korzyści. Warto więc już od samego początku podkreślać naturalne związki dokumentacji archiwalnej w różnej postaci z tym, co autorzy opowieści mają do powiedzenia i czym chcą się podzielić. Zebrane i usystematyzowane źródła z zakresu historii mówionej, które wejdą do zbioru Archiwów Państwowych, otwierają szereg możliwości dla działalności popularyzatorskiej, edukacyjnej, wystawienniczej, wydawniczej i naukowej Archiwów Państwowych. W dobie multimediów i Internetu, nagrania audiowizualne i audialne mogą być z powodzeniem wykorzystywane jako walor dodany do różnego rodzaju przedsięwzięć. W naturalny sposób mogą one stanowić pożądaną część spotów i innych nagrań tematycznych, ukazujących zasób archiwalny z elementami komentarza w postaci fragmentu wspomnień, itp. Filmy takie mogą towarzyszyć wernisażom wystaw, zaproszeniom na dni otwarte, lub też stanowić odrębny produkt służący działaniom popularyzatorskim.

Wybrane fragmenty nagrań dostępne np. poprzez kody QR do podstrony archiwum lub innego źródła internetowego, mogą wspomagać tradycyjne formy wystawiennicze, czyniąc je bardziej nowoczesnymi, immersyjnymi. Głos dobiegający z głośnika lub ze słuchawki, w połączeniu z ekspozycją materiałów archiwalnych lub ich kopii, aranżacją światła itd., wyraźnie podniesie jakość produktu w oczach odbiorcy oczekującego czegoś więcej, niż tylko nieruchomego obrazu i ściany tekstu. Taka praktyka aranżacji wystaw znana jest już i wdrażana w muzealnictwie. Modyfikacją tej koncepcji

mogą być spotkania z cyklu „archiwalnego kina”, podczas których seanse historii mówionej uzupełniane być mogą posterowymi wystąpieniami moderatorów tych spotkań. Taka forma edukacji i popularyzacji, z punktu widzenia doczasowej praktyki edukatorów archiwalnych, będzie atrakcyjna zarówno dla młodzieży szkolnej, jak i dla odbiorców np. ze środowisk pasjonackich.

Potencjał historii mówionej dostrzegalny jest również w organizacji lekcji archiwalnych, warsztatów, czy też różnego rodzaju akcji edukacyjnych w postaci m.in. quizów, questów i gier miejskich. Korelacja nagrań z dokumentacją archiwalną różnego typu i postaci będzie zasadą ułatwiającą realizację atrakcyjnych przedsięwzięć, polegających na dopasowaniu materiału źródłowego do słów nagrania, poszukiwaniu odpowiedzi na pytania pozwalające lepiej poznać daną historię, wykonywanie zadań podczas np. gry miejskiej, itp. Uprzednio przygotowane „pakiety” różnego typu źródeł archiwalnych, mogą w sposób nawiązujący do pracy „poszukiwacza historii”, nauczyć odbiorców prowadzenia sprawnych kwerend, m.in. w oparciu o portal szukajwarchiwach.gov.pl, czy środki ewidencji w archiwach. Lekcje, warsztaty, gry z wykorzystaniem historii mówionej również w roli narratora wprowadzającego w zadania oparte na kopiach materiałów archiwalnych, na pewno będą czynnikiem stymulującym imersję tych przedsięwzięć.

Historia mówiona może być również użyteczna w działalności wydawniczej i naukowej. Bez względu na to, czy mówimy o wydawnictwach popularnych, naukowych, czy popularnonaukowych, elementy wspomnieniowe z zakresu historii mówio-

nej mogą odegrać w nich większą lub mniejszą rolę. Foldery i katalogi wystaw mogą zawierać kody QR z linkowaniem oraz przepisane fragmenty relacji podkreślające kontekst pozostałej treści. Zaczepnięte z tej grupy źródeł informacje mogą pojawiać się w formie tzw. kapsulek obok treści głównej wydawnictw popularnych, lub w przypisach i narracji historycznej w opracowaniach naukowych. Owocne w dłuższej perspektywie czasu badania nad historią mówioną w Archiwach Państwowych, mogą przynieść efekty nie tylko dla historyków, lecz również badaczy z dziedziny archiwistyki w wielu jej szczegółowych aspektach.

Stopniowe gromadzenie przykładów historii mówionej przez poszczególne Archiwa Państwowe może w tych wszystkich działaniach przyjąć wymiar sieciowy, poprzez dzielenie się i koordynowane użytkowanie danych materiałów przez całą sieć. Tym samym materiały o treści uniwersalnej, np. wspomnienia dotyczące okresu II wojny światowej, stanu wojennego doby PRL, udziału osób w wydarzeniach np. sportowych, czy artystycznych – pozyskane przez jedno z Archiwów Państwowych, przy wypracowaniu systemu dzielenia się wiedzą, mogą z powodzeniem służyć innemu Archiwum, na terenie działania którego takiej relacji pozyskać się nie udało.

Podsumowując, w zakresie szeroko pojętej edukacji i popularyzacji, materiały z zakresu historii mówionej rokują duże zastosowanie. W zdecydowanej większości będą one uzupełnieniem, swego rodzaju detalem (wszak istotnym) podczas realizacji różnych przedsięwzięć, rzadziej zaś zajmować będą miejsce centralne. Ich zastosowanie zależeć będzie od dobrych praktyk i doświadczenia

popularyzatorów, edukatorów i osób odpowiadających za obszar PR w Archiwach Państwowych. Ważnym impulsem do pełnego i efektywnego przekucia historii mówionej w **#ArchiwaMówione**, będą trendy wytyczane m.in. przez projekty strategiczne z tego obszaru, a także sieciowe działania koordynujące pracę popularyzatorską Archiwów Państwowych.

Historia mówiona w połączeniu z dokumentami aktowymi i fotograficznymi tworzy potężne narzędzie w pracy edukacyjnej i popularyzatorskiej sieci archiwów państwowych. Dzięki różnorodnym formom prezentacji – od wystaw, przez warsztaty i spotkania, po projekty online – archiwiści mogą nie tylko uatrakcyjnić swoją ofertę dla odbiorców, ale przede wszystkim pokazać wielowymiarowość historii oraz rolę archiwów jako miejsca, gdzie przeszłość „mówi” do współczesnych pokoleń.

USŁYSZEĆ HISTORIĘ

WYSTAWY

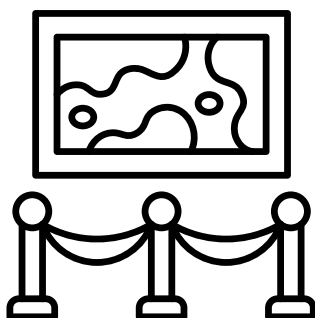
Jednym ze sposobów popularyzacji historii mówionej jest tworzenie wystaw tematycznych, które zestawiają tradycyjne dokumenty aktowe z nagraniami świadków historii. Tego rodzaju ekspozycje pozwalają odbiorcom nie tylko zobaczyć, ale także usłyszeć historię.

Kluczowe elementy takiej wystawy to:

- Dobór tematu bliskiego lokalnej społeczności lub ważnego z punktu widzenia historii regionalnej lub ogólnokrajowej.
- Zestawienie dokumentów urzędowych z relacjami ustnymi, czyli „suchego” stylu dokumentów urzędowych (np. meldunków, decyzji administracyjnych, raportów policyjnych) z żywym, emocjonalnym językiem relacji osób, których te dokumenty dotyczą.

Sposób prezentacji:

- cytaty z dokumentów zestawione ze spisnymi fragmentami wywiadów,
- grafiki pokazujące „dwie perspektywy tego samego wydarzenia”,
- instalacje multimedialne umożliwiające jednoczesne czytanie i słuchanie.

FORMY UDOSTĘPNIANIA NAGRAŃ:

» **stacje odsłuchowe/punkty multimedialne** to specjalnie przygotowane miejsca na wystawie, gdzie odwiedzający mogą samodzielnie odsłuchiwać fragmenty nagrań relacji świadków historii

- Możliwości techniczne: proste odtwarzacze audio ze słuchawkami, tablety lub ekrany dotykowe umożliwiające wybór nagrań oraz kody QR odsyłające do fragmentów nagrań dostępnych online.
- Korzyści kodów QR: możliwość dotarcia do większej liczby materiałów niż pozwala na to przestrzeń wystawowa oraz ułatwienie dostępu do nagrań dla osób odwiedzających wystawę indywidualnie.

» **audioprzewodniki**, czyli ścieżka dźwiękowa prowadząca przez kolejne części wystawy.

Może zawierać: opisy eksponatów połączone z wypowiedziami świadków, fragmenty wywiadów umieszczone w kontekście prezentowanych dokumentów, wskazówki interpretacyjne pomagające zrozumieć, jak dokumenty i relacje tworzą wspólną opowieść.

» **panele multimedialne** czyli interaktywne stanowiska lub ekrany dotykowe, które pozwalają odwiedzającym na samodzielne eksplorowanie treści związanych z tematyką wystawy lub warsztatów edukacyjnych.

Zastosowanie:

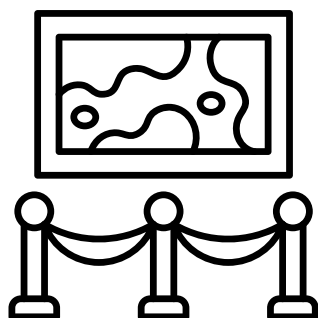
- prezentacja fragmentów nagrań świadków historii: odwiedzający mogą wybrać interesujące ich wątki tematyczne i odsłuchiwać lub obejrzeć konkretne fragmenty wywiadów,
- wizualizacja materiałów archiwalnych: panele mogą zawierać zeskanowane kopie dokumentów, fotografie, mapy, które można powiększać, przeglądać i analizować w zestawieniu z odpowiednimi relacjami dźwiękowymi lub wideo,

- interaktywne chronologie wydarzeń: zwiedzający mogą „przesuwać się” po osi czasu, poznając zarówno wydarzenia historyczne udokumentowane w aktach archiwalnych, jak i wspomnienia osób, które były ich uczestnikami,
- quizy i zadania edukacyjne: podczas warsztatów edukacyjnych panele multimedialne mogą zawierać krótkie quizy, zadania typu „znajdź różnicę między dokumentem a relacją ustną”, czy interaktywne gry polegające na dopasowywaniu cytatów do wydarzeń.
- moduły „Posłuchaj i zobacz”: dzięki takim panelom możliwe jest jednoczesne wyświetlenie dokumentu archiwalnego i odtworzenie nagrania, w którym świadek historii opisuje ten sam kontekst.

🎧 **ścieżki dźwiękowe** w tle wystawy pomagają stworzyć odpowiedni nastrój i atmosferę, ułatwiając odbiorcom wejście w świat prezentowanej historii.

Formy ścieżek dźwiękowych:

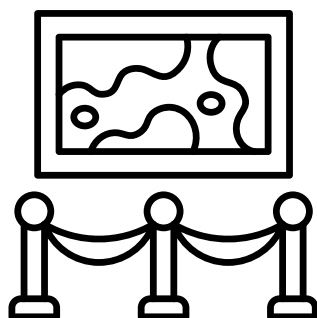
- fragmenty nagrań świadków historii: dyskretnie wkomponowane w przestrzeń dźwięki rozmów, krótkie cytaty czy emocjonalne wypowiedzi, odtwarzane w pętli w określonych strefach wystawy.
- efekty dźwiękowe budujące klimat epoki, na przykład: odgłosy ulicy z lat 80., jeśli wystawa dotyczy PRL-u, fragmenty przemówień, audycji radiowych czy piosenek z danego okresu, czy dźwięki maszyn drukarskich, jeśli mowa o podziemnej prasie.
- podkład muzyczny: delikatna muzyka instrumentalna lub charakterystyczne utwory z epoki – podkreślające emocjonalny charakter prezentowanej narracji.

Istotnym jest, aby wszystkie wymienione elementy nie funkcjonowały osobno, ale były ze sobą spójnie połączone w ramach jednej, przemyślanej narracji historycznej.

Oznacza to:

- staranny dobór dokumentów i nagrań pod kątem tematu wystawy,
- stworzenie przewodniego wątku, który prowadzi zwiedzających przez całość ekspozycji,
- zapewnienie jasnych ścieżek zwiedzania – zarówno dla odwiedzających indywidualnie, jak i dla grup z przewodnikiem.

🎧) **projekcje wideo z fragmentami relacji:** w wybranych punktach wystawy można umieścić ekrany, na których prezentowane będą krótkie filmy zawierające fragmenty nagrań wideo świadków historii lub zmontowane materiały audio z podkładem fotograficznym.

Formy realizacji:

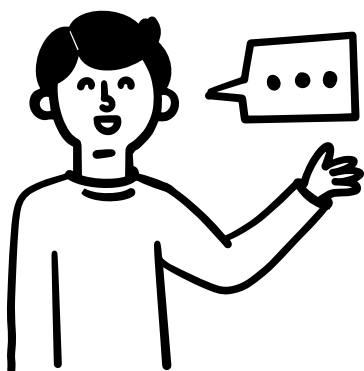
- krótkie (max. 5 minutowe) sekwencje tematyczne,
- relacje świadków zilustrowane zdjęciami z zasobu archiwalnego,
- narracyjne mini-filmy pokazujące kontekst prezentowanych dokumentów.

🎧) **interaktywne stanowiska do tworzenia własnych historii:** aby dodatkowo zaangażować odwiedzających, warto stworzyć miejsce, gdzie sami mogą zostawić krótkie nagranie lub wpis na temat własnych wspomnień związanych z prezentowanym tematem.

Przykład: Na wystawie dotyczącej życia codziennego w PRL – odwiedzający mogą nagrać swoje wspomnienie o zakupach na kartki lub pierwszym wyjeździe za granicę.

WARSZTATY EDUKACYJNE DLA MŁODZIEŻY

Warsztaty edukacyjne oparte na historii mówionej to ciekawa forma pracy z młodzieżą. Uczestnicy mają okazję nie tylko poznać źródła archiwalne, ale także nauczyć się podstawowych metod zbierania i interpretowania relacji ustnych.

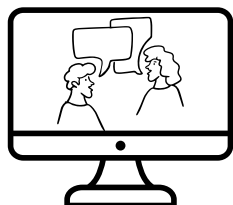
JAK SŁUCHAĆ I JAK OPOWIADAĆ

Działania w ramach warsztatów:

1. Wprowadzenie teoretyczne, czyli czym jest historia mówiona, jak powstają nagrania i jaką mają wartość źródłową.
2. Praca ze źródłami polegająca na porównywaniu dokumentów aktowych i relacji świadków historii dotyczących tego samego wydarzenia.
3. Dyskusje o różnicach w przekazie: uczestnicy analizują wartości i ograniczenia każdego ze źródeł.
4. Ćwiczenia praktyczne, czyli przeprowadzanie krótkich wywiadów (np. wśród nauczycieli, kolegów, rodziny) z zachowaniem podstawowych zasad etycznych.
5. *Żywa lekcja historii* tj. spotkanie i rozmowa ze świadkiem historii na żywo: uczestnicy mają okazję wykorzystać zdobytą wiedzę w praktyce, zadając pytania zaproszonemu gościowi – świadkowi ważnych wydarzeń historycznych. Spotkanie pozwala na bezpośrednie doświadczenie procesu zbierania relacji, uczy uważnego słuchania, formułowania pytań oraz budowania atmosfery szacunku i zaufania niezbędnej w pracy metodą historii mówionej.

MULTIMEDIALNE PROJEKTY ONLINE

Nowoczesne technologie umożliwiają prezentację historii mówionej i innych dokumentów w formie atrakcyjnych projektów internetowych.

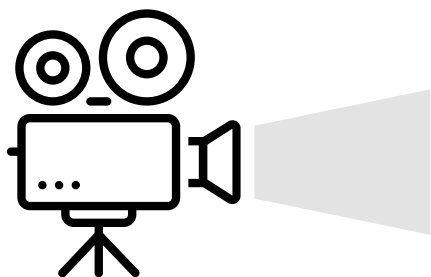

ARCHIWUM GŁOSÓW

- **cyfrowe wystawy tematyczne**, łączące cyfrowy zapis dokumentów i fotografii z fragmentami nagrań,
- **podcasty archiwalne**, w których archiwiści opowiedzą ciekawe historie, łącząc dokumenty archiwalne i relacje ustne,
- **interaktywne mapy pamięci** z możliwością odsłuchu relacji i przeglądania dokumentów.

SPOTKANIA I POKAZY FILMOWE

Spotkania popularyzatorskie w archiwach mogą przybrać formę pokazów filmowych, wieczorów wspomnień lub paneli dyskusyjnych. Jest to dobra okazja, aby połączyć archiwalne dokumenty i nagrania historii mówionej w jedną angażującą narrację.

HISTORIE ZZA KART DOKUMENTÓW

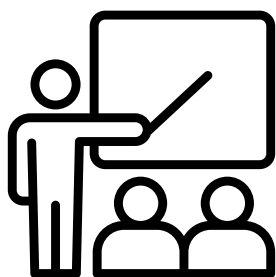
Propozycje spotkań:

- pokazy filmów dokumentalnych opartych na archiwalnych relacjach i materiałach audiowizualnych,
- wieczory wspomnień, podczas których świadkowie historii opowiedzą o swoich doświadczeniach, a ich wypowiedzi zostaną ilustrowane archiwalnymi dokumentami,
- otwarte panele dyskusyjne z udziałem historyków, archiwistów i świadków historii.

Tego typu wydarzenia pomagają w budowaniu relacji ze społecznością lokalną oraz pokazują społeczną wartość zbiorów archiwalnych.

LEKCJE ARCHIWALNE

Lekcje archiwalne to sprawdzona forma pracy z uczniami i studentami. W kontekście historii mówionej warto tworzyć scenariusze zajęć, które uczą analizy i porównywania różnych typów źródeł.

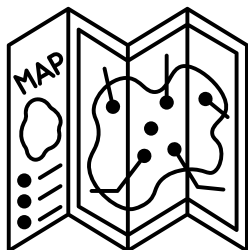
PRAWDA DOKUMENTU I PRAWDA PAMIĘCI

Scenariusz zajęć:

- wybór jednego tematu historycznego, np. „Rok 1989 w Polsce”,
- podział uczniów na grupy, z których jedna pracuje na podstawie dokumentów aktowych, a druga – analizuje relacje świadków,
- wspólna dyskusja na temat różnic i podobieństw między „oficjalnym zapisem” a „osobistą pamięcią”,
- rozmowa o wartości i ograniczeniach różnych źródeł.

INTERAKTYWNE ŚCIEŻKI ZWIEDZANIA I QUESTY

Historia mówiona może stać się inspiracją do tworzenia interaktywnych tras edukacyjnych w przestrzeni miejskiej lub wiejskiej, które angażują odbiorców, szczególnie dzieci i młodzież

ŚLADAMI LOKALNYCH HISTORII

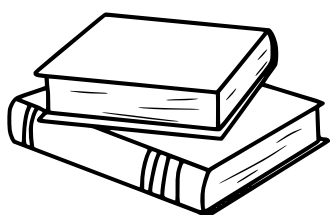
Spacery historyczne (tematyczne), podczas których uczestnicy odwiedzają miejsca związane z ważnymi wydarzeniami, słuchając nagrań świadków historii i poznając dokumenty archiwalne (z wykorzystaniem audioprzewodników lub aplikacji mobilnych).

Gry miejskie i questy, łączące zagadki historyczne z materiałami źródłowymi.

Interaktywne mapy pamięci, dostępne online, pozwalające na wirtualne zwiedzanie i słuchanie relacji ustnych.

PUBLIKACJE

Wywiady ze świadkami historii, realizowane w ramach projektów historii mówionej, mogą stanowić cenne uzupełnienie wydawnictw archiwalnych. Ich wykorzystanie pozwala wzbogacić „suche fakty” z dokumentów o osobiste relacje, wspomnienia i emocjonalny kontekst opisywanych wydarzeń, nadając materiałom archiwalnym bardziej ludzki wymiar. Z kolei integracja różnych źródeł podkreśli bogactwo zasobu archiwalnego oraz pokaże, że archiwa państwowe to nie tylko „magazyny dokumentów”, ale także przestrzeń, gdzie żywa pamięć lokalnych (regionalnych czy ogólnokrajowych) społeczności spotyka się z historycznym zapisem wydarzeń.

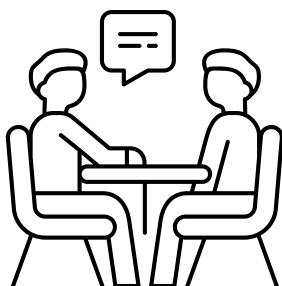
DOKUMENTY MÓWIĄ WIĘCEJ, GDY PRZEMAWIAJĄ LUDZIE

Formy publikacji:

- Albumy fotograficzne wzbogacone cytatami z relacji świadków historii.
- Monografie lokalne, w których narracja łączy dokumenty aktowe, mapy, zdjęcia i wypowiedzi mieszkańców.
- Katalogi wystaw archiwalnych, gdzie każdy dział tematyczny opiera się na kombinacji dokumentów i wspomnień.
- Zbiory wywiadów osadzonych w kontekście dokumentalnym.

WYWIADY TOWARZYSZĄCE PRZEKAZYWANIU MATERIAŁÓW ARCHIWALNYCH

Proces przyjmowania darowizn archiwalnych to doskonała okazja do pozyskania nie tylko samych materiałów archiwalnych, ale także informacji o okolicznościach ich powstania, historii przechowywania i znaczeniu dla darczyńcy. Warto w tym czasie porozmawiać także z osobami przekazującymi, ponieważ zazwyczaj to oni doskonale znają historię tych materiałów. I co ważne, ich relacje pomogą nie tylko uzupełnić kontekst przekazywanego zbioru, ale przede wszystkim wzbogacić go o niezwykle, często mało znane opowieści z dziejów regionu, miasta czy nawet całego kraju, które bez takiej rozmowy mogłyby pozostać nieodkryte.

HISTORIA DOKUMENTU Z PIERWSZEJ RĘKI

Dlaczego warto rozmawiać z darczyńcami?

- Pozyskanie informacji kontekstowych, które nie są zawarte w samych dokumentach.
- Umożliwienie późniejszym badaczom lepszego zrozumienia zbioru i jego wartości historycznej.
- Budowanie więzi z darczyńcą i zwiększanie społecznego zaufania do archiwum.
- Wzbogacenie archiwaliów o element narracyjny, który może być wykorzystany w późniejszych działaniach edukacyjnych lub wystawienniczych.

Przykładowe scenariusze:

1. Krótka rozmowa w chwili przekazania materiałów, rejestrowana za zgodą darczyńcy.
2. Wywiad pogłębiony, przeprowadzony w późniejszym terminie, w formie nagrania audio lub wideo.
3. Stworzenie formularza towarzyszącego darowiźnie, w którym darczyńca może w formie pisemnej opisać kontekst przekazywanych materiałów.

Możliwości wykorzystania takich nagrań w przyszłości:

- Jako element opisów jednostek archiwalnych, w publikacjach promujących zasób archiwum oraz wystawach prezentujących losy darczyńców i ich rodzin.
- W materiałach edukacyjnych pokazujących drogę dokumentu od osoby prywatnej do archiwum państwowego.

DODATKI

CHECK LISTA DLA NAGRYWAJĄCEGO

- ☐ DYKTAFON
- ☐ KAMERA / APARAT FOTOGRAFICZNY
- ☐ ZAPASOWE BATERIE
- ☐ ZASILACZ / ŁADOWARKA / POWERBANK
- ☐ SŁUCHAWKI
- ☐ STATYW
- ☐ ZAPASOWA KARTA PAMIĘCI
- ☐ ZEWNĘTRZNY MIKROFON

- ☐ SKANER RĘCZNY
- ☐ DODATKOWE OŚWIETLENIE
- ☐ DRUGI MIKROFON

- ☐ FORMULARZ ZGODY
- ☐ NOTATNIK / KILKA CZYSTYCH KARTEK
- ☐ COŚ DO PISANIA
- ☐ FOLDER / ULOTKA O PROJEKCIE / KWESTIONARIUSZ PYTAŃ

INNE:

ZGODA ROZMÓWCY NA NAGRANIE I WYKORZYSTANIE RELACJI

Ja, niżej podpisany/podpisana:

.....
imię i nazwisko

.....
data urodzenia

.....
adres zamieszkania, numer telefonu

wyrażam zgodę na archiwizację moich wspomnień w zasobie [nazwa archiwum]. Relację przekazałem/przekazałam [imię i nazwisko pracownika oraz nazwa archiwum].

2. Relacja ma formę nagrania audio / wideo.

3. Oświadczam, iż wyrażam zgodę na wykorzystanie mojej relacji, głosu i wizerunku oraz wizerunku osób z mojej rodziny uwidoczniionych na nagraniu dla celów: naukowych, edukacyjnych, dokumentacyjnych, wystawienniczych, publikacji w Internecie, mediach społecznościowych oraz opracowaniach drukowanych. Oświadczam również, iż wyrażam zgodę na przetwarzanie mojej relacji i rozporządzanie nią oraz utworami powstałymi na jej podstawie przez [nazwa archiwum państwowego].

4. Zgodnie z art. 7 Rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/679 z dnia 27 kwietnia 2016 r. wyrażam zgodę na przetwarzanie moich danych osobowych przez [nazwa archiwum]. Oświadczam, także iż wyrażam zgodę na przetwarzanie i upublicznianie relacji z podaniem mojego nazwiska.

Data:

Podpis:

Znak sprawy:

UMOWA DAROWIZNY NR ...

zawarta w dniu..... r. w, zwana dalej „Umową” pomiędzy:
....., legitymującym się dowodem osobistym o numerze:.....,
zwanym dalej „Darczyńcą”

a

Skarbem Państwa – Archiwum Państwowym w z siedzibą w(kod pocztowy:), przy ul. zwanym dalej „Obdarowanym”, reprezentowanym przez – Dyrektora Archiwum Państwowego w

§ 1

1. Przedmiotem darowizny są nagrania historii mówionej, tj. nagrania dźwiękowe i/lub audiowizualne zawierające relacje świadków wydarzeń, wspomnienia osobiste, wywiady biograficzne lub opowieści dokumentujące doświadczenia jednostek i społeczności – zwane dalej „Nagraniami”. Materiały te są przekazywane w formie darowizny zgodnie ze spisem stanowiącym załącznik nr 1 do Umowy.

2. Obdarowany i Darczyńca:

- 1) zawierają Umowę w celu zapewnienia trwałej ochrony nagrań oraz nadania im znaczenia źródła zbiorowej pamięci o dziejach społeczeństwa oraz stanowiących je obywateli;
- 2) ustalają składniki Nagrań – z zastrzeżeniem ust. 4 – w sposób odpowiadający wykonywaniu przez Obdarowanego działalności archiwalnej w rozumieniu art. 23 ustawy z 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (Dz. U. 2020, poz. 164), zwanej dalej „Ustawą”.
- 3) oświadczają, że składniki Nagrań oraz ich stan fizyczny są im znane.

§ 2

1. Darczyńca oświadcza, że ma wyłączne prawo do dysponowania Nagraniami albo że działa w imieniu własnym oraz innych osób, które są w tym zakresie uprawnione.

2. Darczyńca oświadcza, z zastrzeżeniem ust. 1, że Nagrania nie są obciążone prawami osób trzecich.

§ 3

1. Darczyńca przekazuje Nagrania Obdarowanemu – z zastrzeżeniem ust. 6 – tytułem darowizny, nieodpłatnie, a Obdarowany darowiznę tę przyjmuje. Przekazanie odnosi się do jej całości, a także do każdego nagrania lub innego obiektu wchodzącego w skład darowizny.

2. Wydanie Nagrań Obdarowanemu następuje z chwilą podpisania umowy.

3. Darczyńca zgadza się, by Obdarowany wykonywał w stosunku do Nagrań zadania, o których mowa w art. 28 ust. 1 ustawy, a w szczególności udostępniał ją osobom trzecim oraz korzystał z niej w ramach przedsięwzięć popularyzatorskich.

4. Obdarowany zobowiązuje się:

1) oznaczyć Nagrania jako pochodzące od Darczyńcy lub od jego rodziny, umieszczając tę informację w odpowiednich środkach ewidencji, a także przechowywać je bezterminowo, w bezpiecznych warunkach – w Archiwum Państwowym w;

2) ujawniać informację, o której mowa w pkt 1, w związku z innymi formami korzystania z Nagrań chyba, że zostałyby objęta zastrzeżeniami wskazanymi w ust. 5;

3) nie zbywać Nagrań na rzecz osób trzecich ani nie przekazywać jej innym jednostkom organizacyjnym nieposiadającym osobowości prawnej;

4) umożliwić Darczyńcy zapoznanie się ze sposobem i warunkami przechowywania Nagrań oraz wykonywania w stosunku do niej działalności archiwalnej – nie później niż po 10 miesiącach od podpisania umowy.

5. Zgoda, o której mowa w ust. 3, może być przez Darczyńcę ograniczona zastrzeżeniami ujętymi w załączniku do Umowy, stanowiącym integralną część Umowy. Ograniczenia mogą dotyczyć w szczególności odroczonego udostępniania nagrań osobom trzecim.

6. Przed upływem jednego roku od dnia podpisania umowy Darczyńca może cofnąć darowiznę, w szczególności gdyby był niezadowolony ze sposobu wykonywania umowy przez Obdarowanego. Cofnięcie darowizny podlega udokumentowaniu w formie protokołu.

§ 4

1. W przypadku i w zakresie, w jakim Nagrania stanowią chroniony utwór lub utwory, do których autorskie prawa majątkowe przysługują Darczyńcy, przenosi on te prawa nieodpłatnie, z chwilą wydania nagrań, na Obdarowanego, w szczególności włącznie z prawami do:

a) wielokrotnego wykorzystywania w całości lub w części do realizacji ustawowych zadań Obdarowanego,

b) wielokrotnego udostępniania Nagrań osobom trzecim,

c) kopiowania i opracowania Nagrań oraz wprowadzanie ich kopii do pamięci komputera w zakresie niezbędnym m.in. w celach wystawienniczych, promocyjnych lub edukacyjnych,

d) utrwalania i zwielokrotniania Nagrań przez wprowadzanie ich do pamięci komputera, serwera oraz innych urządzeń i sieci teleinformatycznych, w tym do sieci Internet;

e) wielokrotnego wykorzystywania w całości lub w dowolnych fragmentach, w publikacjach wydawanych przez Obdarowanego oraz których współwydawcą lub współautorem jest Obdarowany,

- f) rozpowszechniania za pomocą wizji albo fonii przewodowej lub bezprzewodowej przez stację naziemną lub za pośrednictwem satelity lub Internetu,
- g) reprodukcji Nagrań.

2. Przeniesienie autorskich praw majątkowych na podstawie Umowy następuje bez żadnych ograniczeń, w szczególności terytorialnych ani czasowych.

§ 5

1. Darczyńca i Obdarowany zgodnie oświadczają, że w przypadku, gdyby którekolwiek z postanowień Umowy, z mocy prawa lub ostatecznego albo prawomocnego orzeczenia jakiegokolwiek organu administracyjnego lub sądu, zostały uznane za nieważne lub nieskuteczne, pozostałe postanowienia Umowy zachowują pełną moc i skuteczność.

2. Postanowienia Umowy, dotknięte, z przyczyn wskazanych w ust. 1, nieważnością albo bezskutecznością, zostaną zastąpione, na mocy Umowy, postanowieniami ważnymi w świetle prawa i w pełni skutecznymi, które wywołują skutki prawne możliwie zbliżone do pierwotnych intencji Darczyńcy i Obdarowanego.

§ 6

1. W sprawach nieuregulowanych Umową znajdują zastosowanie przepisy ustawy z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (Dz.U. 2022 poz. 1360 z późn. zm.).

2. Ewentualne spory powstałe w związku z zawarciem i wykonywaniem Umowy Strony będą się starały się rozwiązać polubownie.

3. W przypadku trwałego nieosiągnięcia polubownych rozwiązań, spór zostanie poddany pod rozstrzygnięcie sądu powszechnego właściwego ze względu na siedzibę Obdarowanego.

§ 7

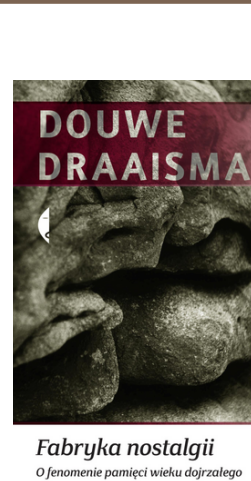
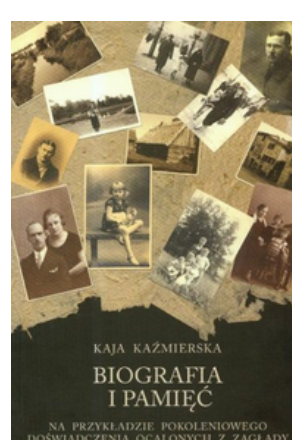
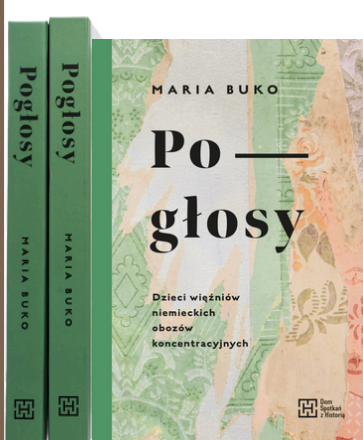
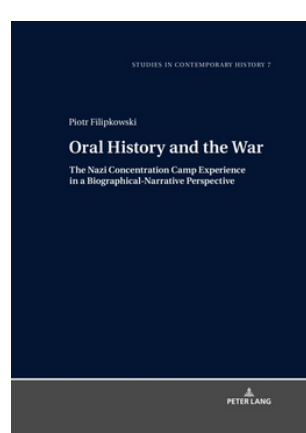
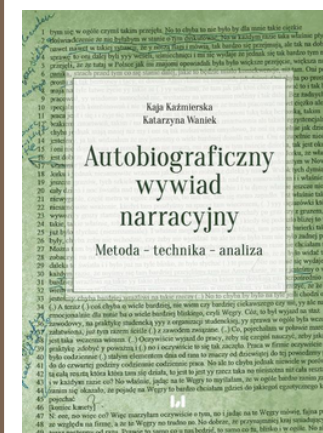
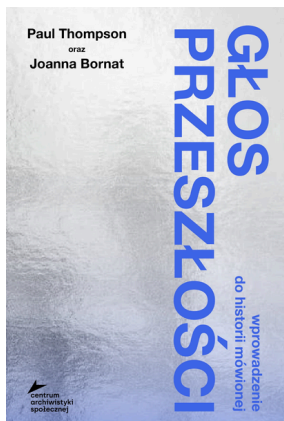
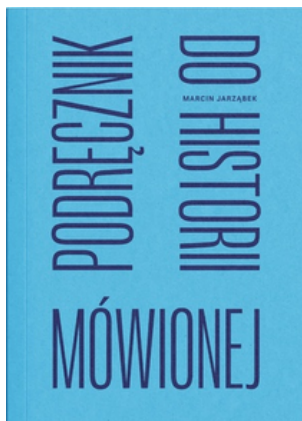
Umowa została sporządzona w dwóch jednobrzmiących egzemplarzach, po jednym dla każdej ze stron.

DARCZYŃCA

OBDAROWANY

PUBLIKACJE

Gocół D., *Historia mówiona: Geneza, rozwój, koncepcje*, Lublin 2003.

Filipkowski P., *Historia mówiona i wojna. Doświadczenie obozu koncentracyjnego w perspektywie narracji biograficznych*, wyd. Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2010.

Kubiszyn M., *Historia mówiona, „Obyczaje: magazyn międzynarodowy”* 2001, nr 7, s. 5.

Kvale S., *Interviews. Wprowadzenie do jakościowego wywiadu badawczego*, Białystok 2004

Historia mówiona w świetle nauk humanistycznych i społecznych...

Światła w ciemności. Sprawiedliwi Wśród Narodów Świata: relacje historii mówionej w działaniach edukacyjnych...

Kubiszyn M., *Historia (nie) mówiona, „Scriptores”* 2003, nr (2) 28, s. 91-105.

Rigamonti M., *Niewygodni. Mówią prawdę o wojnie*, Warszawa 2022.

Atkinson P., Hammersley M., *Metody badań terenowych*, Poznań 2000.

Kierzkowski M., *Źródła ustne (audiowizualne) w kontekście badań historycznych. Próba metodologicznego oglądu statusu relacji ustnych*, Wrocław 2008.

Archiwistyka Społeczna, red. Katarzyna Ziętał, wyd. Ośrodek KARTA, Warszawa 2012.

Kałwa D., *Historia mówiona w krajach postkomunistycznych. Rekonesans, „Kultura i Historia”* 2010, nr 18.

Historia mówiona w świetle etnolingwistyki...

Czapigo D., *Berlingowcy. Żołnierze tragiczni*, Wydawnictwo RM 2015.

Metoda biograficzna w socjologii, red. J. Włodarek, M. Ziolkowski, Poznań 1993.

Konecki K., *Studia z metodologii badań jakościowych. Teoria ugruntowana*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2000.

Kersten. K., *Historyk - twórcą źródeł, „Kwartalnik Historyczny”* 1971, nr 2, s. 313-329.

